

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1865.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 376.

ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

(Κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος.)

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 375.)

Τὸ 2 ἄρθρον τοῦ συντάγματος (α), διατηρηθὲν ὡς εἶχεν ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1844, μετὰ μόνης τῆς ἐν τέλει προσθήκης περὶ ἐπιτηρήσεως τῶν λειτουργῶν ὄλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκείων, περιέχει ἀκριβῶς εἰπεῖν θεολογικὴν διάταξιν, ὑπαγορευθεῖσαν ἐκ τῆς πολιτικῆς θέσεως τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἐν δουλείᾳ τελοῦντας αὐτῶν ἀδελφούς. Κατὰ τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ συνταγματικὸν ἡμῶν θεσμὸν, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ διασπᾷ τὴν δογματικὴν ἔνωσιν τῆς ἡμετέρας πρὸς τὰς ἄλλας ὁμοδόξους Ἐκκλησίας, οὐδὲ νὰ καταστήσῃ ἄλλως

(α) Φέροντος τὰδα. «Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, καθελὼν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὑπάρχει ἀναποσπάτως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως ὡς ἐκεῖναι, τοὺς τε ἱεροὺς, ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις· εἶναι δὲ αὐτοκίφαλος, ἐνεργούσα, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας, τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα, καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιερέων. — Οἱ λειτουργοὶ ὄλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκείων ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν τῆς πολιτείας ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.»

τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, ἢ διὰ Συνόδου Ἀρχιερέων.

Ἐν τῇ τῆς συνειδήσεως ἐλευθερίᾳ, περὶ ἧς προβλέπει τὸ 14 ἄρθρον τοῦ συντάγματος, περιλαμβάνεται μὲν καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ἥτοι τὸ δικαίωμα ἐκάστου ἵνα σχηματίσῃ ἰδίαν πεποιθήσιν περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνώτατον ὄν καὶ νὰ ἐπαγγέλληται αὐτὴν, ἀλλ' ἐν κορυφίδι τοῦ συντάγματος ἐτέθη ἄλλη ἀρχή, ἡ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ λίαν ὀρθῶς ἔνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς καὶ, οὕτως εἰπεῖν, διαβατικῆς θέσεως, εἰς ἣν κεῖται ἡ νῦν ἐλευθερία αὐτῆς γωνίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν δὲ φθάσῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἀποτελέσωσι πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι μίαν ποίμνην ὑφ' ἐνὸς ποιμένος ποδηγετουμένην, τότε, μηδύλως φοβουμένη ἢ ὅλη Ἑλλάς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, ἐρειδομένη δὲ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς πεποιθήσιν, ὅτι οὐδέποτε θέλει παρεκκλίνει τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας, δι' ὧν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἔθνησιν διέσωσεν, ἐνδέχεται νὰ ἀναγράψῃ ἀκινδύνως καὶ τὴν φιλοσοφικῶς ὀρθὴν ἀρχὴν τῆς ἴσης πᾶσῶν τῶν ἀνεγνωρισμένων λατρειῶν προστασίας (β). Καὶ αὕτη ἡ πρω-

(β) Τὸ 1 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τῆς Τροικίνος λέγει· «Καθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τὴν θρησκείαν τοῦ ἐλευθέρου, καὶ διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσην προστασίαν· ἡ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι θρησκεία τῆς ἐπικρατείας.»

τεύουσα κατὰ τὸν πολιτικὸν βίον Ἀγγλία εἰς ἀνυψώτους, εἰ καὶ ἤττον δυσχερεῖς περιστάσεις εὐρεθείσα, τηρεῖ εἰσέτι ὡς θεμελιώδη αὐτῆς ἀρχὴν τὴν ἐπικρατήσιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ καὶ τὸ Γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1814 ὡς ἐπικρατοῦσαν ἀνεκλήρυτε τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν θρησκείαν, οἴαν κηρύττει αὐτὴν καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Ἰταλίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παρεγνώρισε μὲν κατ' ἀρχὰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλ' ἐπειτα συνηλλαγὴ μετ' αὐτοῦ διὰ τῶν Βασιλείων, Γρηγορίων καὶ Χρυσοστόμων· νῦν δὲ πολιτικὸν ἡμῶν σύμβολον πρέπει νὰ ᾗται ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξις.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πιστότερον παρὰ πάσας τὰς ἄλλας ἐτήρησε τὰς παραδόσεις τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦθ' ὑπερ ἀναγκάζονται νὰ δηλολογήσῃ καὶ αὐτὰι αἱ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησίαι. Οὕσα δὲ τὸ πρῶτον δημοκρατικὴ, ἐτραπή ἐπειτα εἰς ὀλιγαρχικὴν, μηδέποτε γενομένη μοναρχικὴ διὰ τοῦτο καὶ ὑποδιζιρεῖται εἰς τοσαύτας ἀυτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὅσαι ἦσαν ἢ εἶναι κειρωμέναι αἱ τοπαρχίαι ἢ πολιτεῖαι, ἐν αἷς πρεσβύεται. Πᾶσαι δὲ αἱ Ἐκκλησίαι αὗται συνδέονται πρὸς ἀλλήλας δογματικῶς· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς δὲ αἱ Σύνοδοι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς ἑλευθέρως Ἑλλάδος, ἐμφαίνουσιν ἅπαντα ἴσας ἀδελφὰς πρὸς ἀλλήλας, μόνον τὰ πρεσβύει τῆς τιμῆς ἐχούσης τῆς κληθείσης Μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτων δὲ ἀυτοδικίως ἐπέρχεται καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας πάσης νέας πολιτείας, μὴ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἀναγνωρίσεως, ἥτις ὑπονοεῖται ἀφ' ἐαυτῆς ἐν ἔσῳ δὲν γεννηθῆ δογματικὴ τις διαίρεσις (α). Οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπεσπάσθη πράγματι ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅμα ἐκπαρθίσεως τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, ἀνεκηρύχθη δὲ καὶ αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος τῷ 1833 διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους νόμου, ὡς καὶ τῷ 1844 διὰ τοῦ 2 ἄρθρου τοῦ συντάγματος τῆς τότε Συνελεύσεως, ὑπερ ἐπεκρῶθη καὶ διὰ τοῦ νῦν συντάγματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκδοθεὶς τῷ 1850 ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνοδικὸς Τόμος ἐπεσφράγισεν ὡς ἐκ περισσοῦ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀνεγνώρισε πανηγυρικῶς διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1850 ἐπισήμου ἐγγράφου αὐτῆς καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμοδόξου Ἐκκλησίας. Σημειωτέον δὲ, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, ὡς μὴ ἐπικυρω-

(α) Ὁρα συζητήσεις καὶ ἀπόβιβσιν τῆς κατ' ἐναντίον ἑνωσαν προτάσεως τοῦ πληρεξουσίου κ. Γ. Ἰακωβάτου Τραπεζοῦ ἐν τῇ Ἐπιστ. ἐφημ. τῆς Συνελεύσεως, Β', σελ. 301 ἑπ.

θεῖσαι διὰ νόμου, δὲν ἔχουσι παρ' ἡμῖν ἰσχὺν, εἰμὴ καθ' ὅσον δὲν ἀντιβαίνουν εἰς τοὺς ὑφισταμένους νόμους (β).

Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐτέθη χάριν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι τῶν ἄλλων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν· ἀπέναντι δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἢ Ἐκκλησίας, κατὰ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ ἀρθρῷ εἰρημέναι, μόνον δογματικῶς τελεῖ ἀνεξάρτητος. Δόγματα εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἡρμηνευμένα· Ἱερὰ δὲ παραδόσεις λέγονται αἱ προφορικαὶ διδασκαλίαι, αἱ γενόμεναι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ σωζόμεναι ἐν τισὶ συγγράμμασι τῶν Πατέρων τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Οἱ κανόνες περιέχονται ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις καὶ ταῖς ἀποφάσεσι τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἥτοι τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦ 325, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 381, τῆς ἐν Ἐφέσῳ τοῦ 430, τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοῦ 451, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 553, τῆς αὖθις ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 681 καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦ 789. Διακροῦνται δὲ οἱ κανόνες α) εἰς δογματικούς, τοὺς ἐρμηνεύοντας καὶ σαφηνίζοντας τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ ὄντας ὡς ἐκ τούτου ἀπολύτως ὑποχρεωτικούς, καὶ β) εἰς τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις, ἥτοι τοὺς ῥυθμίζοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν, ἢ καθιερῶντας πνευματικὰς ποινὰς καὶ δικαιοδοσίαν ἐκκλησιαστικὴν. Οἱ μὴ δογματικοὶ κανόνες δὲν εἶναι ὑποχρεωτικοί, εἰμὴ καθ' ὅσον ῥητῶς ἢ περιεληφμένως ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς ἐν ἰσχύει νομοθεσίας, ἢ δὲν ἀπάδουσιν εἰς τὸ δημόσιον ἡμῶν δίκαιον· τοῦτο καθιερῶθη καὶ ὑπὸ τῆς νομολογίας ἐν Γαλλίᾳ.

Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι συνέστη τὸ πρῶτον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1833 νόμου· ἐκλονίσθη δὲ ἡ Σύνοδος ἐπὶ τὸ τελειότερον, συγκροτημένη μόνον ὑπὸ Ἀρχιερέων, διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 Καταστατικοῦ νόμου, τοῦ ὁρίσαντος τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῆς. Ἐτερος δὲ νόμος, τῆς 9 Ἰουλίου 1852, ἐρρύθμισε τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοὺς κλήρου. Ἐν ἑπτὰνήσῳ ἐξῆκουθεῖ ἐπικρατοῦν τὸ ἐγγύριον ἔθος τοῦ νὰ χειροτονῆται ὡς Ἀρχιερεὺς ὁ κληρικὸς, ὅν ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον οἱ ἱερεῖς τῆς περιφερείας τῆς χειρουστάσης ἐπισκοπικῆς ἑδρας. Ὄταν ἀναθεωρηθῆ ὁ Καταστατικὸς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νόμος, τότε θέλει

(β) Κατ' ἐπίμονον αἴτησιν πληρεξουσίων τινῶν, ἐσημειώθη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Β' ἐν Ἀθήνασι Συνελεύσεως, «ὅτι αὕτη ἐκφράζει τὴν εὐχὴν, ἵνα ἡ Κυβέρνησις ἔλθῃ ὡς ἐκ τάχιστα εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱονίων νήσων.» Ἡ ἐκδηλώσις αὕτη ἐλογίσθη ὑπὸ πολλῶν περιττῶν.

γεννηθῆ τὸ ζήτημα, κατὰ τῖνα τρόπον θέλουσιν ἐκλέγεσθαι ὁριστικῶς ἐν ἔσῳ τῷ βασιλείῳ οἱ Ἐπίσκοποι. Ἀποκρούομεν ὅμως ἀπὸ τοῦδε ὡς ἀνελληνικὴν τὴν ἀξίωσιν ἐπτνησιῶν τινῶν, ὅτι δύναται νὰ συμβιβασθῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ὁ προορισμὸς πρὸς τυπικὸν τι ἔθος, ὅπερ εἶχε μὲν ἄλλοτε τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ λόγον, ἀλλ' ἀντίκειται εἰς τὴν πλήρη τῶν κληρικῶν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐντεῦθεν παθῶν, καὶ ἀπάδει πρὸς τὸ καθῆκον, ὅπερ ἔχει αὐτὴ αὕτη ἢ Πολιτεία νὰ ἀναζητῆ τοὺς ἐαυτῆς Ἱεράρχας ἐν τοῖς σεβασμιωτέροις καὶ μᾶλλον εὐπαιδευτοῖς τῆς ἑλευθέρως καὶ δούλης Ἑλλάδος κληρικοῖς. Ἡ τῆς Ἑλλάδος πορεία ἀποτελεῖ τοῦ Πανελληνίου καὶ οὐχὶ ἀτόμων τινῶν ἢ νήσων κτήμα· τοῦτο οὐδεὶς πρέπει νὰ ἀγνοῇ. Ἐὰν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ποιῆσῃ ἐκάστοτε ἀγαθὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ προτείνειν τρεῖς ὑποψηφίους, ὁ διορισθόμενος ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἔσται πάντοτε ὁ ἐκλεκτός τῆς Ἐκκλησίας.

Συνέπεια τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συντάγματος ἀπαγορεύσεως τοῦ προσηλυτισμοῦ εἶναι τὸ χορηγηθῆν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, διὰ τῆς θ' παραγράφου τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς, μέγα δικαίωμα τοῦ ἐπαγγυπεῖν εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν εἰς χρῆσιν τῆς νεότητος καὶ τοῦ κλήρου δημοσιευμένων ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐξωθεν εισερχομένων βιβλίων καὶ ἄλλων ἐντύπων φυλλαδίων. Ἀλλ' ἡ νομοθετικὴ αὕτη διάταξις δὲν περιέχει καὶ ποινικὴν τινα κύρωσιν. Ὅθεν δεῖται μὲν ἡ Κυβέρνησις, τῇ αἰτίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, νὰ ἐπιτηρῆ καὶ ἀπαγορευθῆ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις ἢ ἄλλοις σχολείοις, ἐν οἷς φοιτῶσι τέκνα ὁρθόδοξων, χρῆσιν βιβλίων περιεχόντων τι ἐναντίον εἰς τὰ δόγματα τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν διακαίουται καὶ νὰ καταδιώξῃ ποινικῶς τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας τῶν βιβλίων τούτων, εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου παραβιάζονται οἱ ὁρισμοὶ τοῦ 197 ἄρθρου τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἢ τῶν ἄρθρων 14, 17 καὶ 18 τοῦ περὶ ἐξυβρίσεως καὶ τύπου νόμου.

Ἀλλ' ἡ ἐποπτεία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δὲν δύναται νὰ ἐκταθῆ καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων, ὅσα μὴ ὄντα προωρισμένα εἰς παιδαγωγίαν τῶν πιστῶν ὀρισμένης θρησκείας, ἢ τῶν μαθητῶν σχολείων καὶ γυμνασίων, πραγματεύονται περὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων φιλοσοφικῶς, ἢ ἱστορικῶς, καὶ ἄνευ προθέσεως προσηλυτισμοῦ ἢ δυσμενείας ὑπὲρ ἢ κατὰ τινος θρησκείας· διότι ἄλλως ἤθελε περιορίζεσθαι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς ἀληθείας (α), οἱ δὲ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ λοιποὶ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἔπρεπε νὰ ὀδηγῶνται εἰς τὰς σκέψεις καὶ φι-

λοσοφικὰς μελέτας τῶν ἐκ τῶν φρονημάτων τῶν κατὰ καιροὺς συγκροτούμενων τῆν Ἱερᾶν Συνόδον ἀρχιερέων (β). Μίαν τινὰ ἐννοοῦμεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐξαίρεσιν, ὅτι οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐν ὅσῳ εἶναι ἐπιτετραμμένοι οὐχὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφηρημένως τῆς θεολογίας ὡς καθαρὰς ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν μόρφωσιν πεπαιδευμένων κληρικῶν κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύνανται νὰ νεωτερίσωσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ τῶν Πατέρων αὐτῆς παραδεδεγμένα.

Ἡ πολιτεία, ἡ θεωροῦσα ὡς ἀναγκασίον ἐν τῇ κοινῶν τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, δεῖται νὰ μισθοδοτῆ εἴτε διὰ τοῦ δημοσίου ταμείου, εἴτε διὰ τῶν δήμων, τοὺς λειτουργοὺς οὐ μόνον τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἀπασῶν τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκείων. Ἐχει δὲ καὶ συμφέρον εἰς τοῦτο, διότι ἡ μισθοδοσία καθιστᾷ μᾶλλον ἐνεργὸν τῆς προστασίας τὸ δικαίωμα, εὐκολύνουσα συνάμα καὶ τὴν ἐποπτείαν αὐτῆς, δεφειλοῦσης νὰ γινώσκῃ τίνες οἱ λειτουργοὶ οὗτοι καὶ ἀν θέλουσι ποιῆ ἀγαθὴν χρῆσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ἰδίως δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀνεχθῆται ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἵνα μισθοδοτῶνται οἱ ἐν Ἑλλάδι λειτουργοὶ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ξένων ἀρχῶν, ἢ ἄνευ γνώσεως αὐτῆς διὰ συνεισφοράς ἀλλοδαπῶν ἰδιωτῶν (γ).

Ὅσον οἱ λειτουργοὶ τῶν θρησκείων μένουσι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀμέτοχοι, κατὰ τοσοῦτον καὶ σεβαστότεροι εἰς τοὺς λαοὺς γίνονται. Παραδειγμα δ' ἔστω ἡ ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς πολιτείας παντελῆς ἀποχὴ, εἰς ἣν ἀποδίδεται ἢ τε μεγάλη ἐπιβρῶσις, ἢ ἐπὶ τῶν ἡθῶν ἐνασχοῦσιν αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι, καὶ ἡ εὐλάβεια πρὸς τοὺς ἱερεῖς, μὴ ἀναμιγνυομένους εἰς τὴν πολιτικὴν, μηδὲ ὄργανα ἢ βοηθοὺς τῶν πολιτικῶν συστημάτων γινόμενους (δ). Ὁρθῶς δὲ ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας εἰς τοὺς κληρικούς νὰ λαμβάνωσιν οἰαδήποτε δημοτικὴν ἢ δημοσίαν θέσιν, νὰ ἐκλέγωνται βουλευταὶ, νὰ ψηφοφορῶσιν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, κλ. Λαίψανον τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς σὺζεταί καὶ νῦν ἐν ταῖς πλείεσταις τῆς Εὐρώπης πολιτείας, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, τὸ νὰ διορίζωνται μέλη τῆς Γερουσίας καὶ κληρικοί, συνήθως δὲ ἐπίσκοποι, ὑπερ ὅμως, ὡς περιπλέκον αὐτοὺς εἰς τὰ πολιτικὰ πάθη, ἀπάδει πρὸς ἣν οἱ κληρικοὶ ἐπαγγέλλονται ἐντολὴν τοῦ διδάσκειν τὴν

(β) Περὶ τῆς προκυσήσεως τῷ 1860 διενέξεως μεταξὺ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φριβούργου καὶ τοῦ ἐκεί Πανεπιστημίου, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας ἐκδηλώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν βουλῶν τοῦ δουκάτου τῆς Βαβης, ὅρα τὴν Revue germanique τῆς 31 Ἰουλίου 1861, ἐν σελ. 240 ἑπ.

(γ) Ὁρα 7 ἄρθρον τοῦ ἐν Γαλλίᾳ συντάγματος τοῦ 1848.

(δ) Tocqueville, αὐτ., I, σελ. 360 ἑπ.

(α) Ὁρα ἕτερα ἐν ἀρθρῳ 14.

εἰρήνην καὶ ἀγάπην τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ Ἐκκλησία μόνον πνευματικὰ κέκτηται μέσα ἐπὶ τῶν μὴ κληρικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀναγκαστικά, τὸν δὲ μὴ ὑπακούοντα δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τιμωρήσῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ διαγράψῃ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπαδῶν αὐτῆς· οἱ δὲ ἀφορισμοὶ αὐτῆς δὲν ἰσχύουσιν ἄνευ τῆς παρὰ τῆς πολιτείας ἐγκρίσεως. Οὐδὲ περιορισμὸς τις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἢ ἄλλος σωματικὸς καταναγκασμὸς κληρικοῦ ὑπὸ τῆς προϋσταμένης αὐτοῦ ἀρχῆς δύναται νὰ γείνη ἐὰν μὴ ἢ ἐγκεκριμένος ὑπὸ νόμου. — Ἡ Ἐκκλησία μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας ἔχει, ἢ δὲ κυρίως κοσμικὴ ἐκπαίδευσις ἀνήκει εἰς τὴν πολιτείαν, ἥτις μάλιστα δικαιούται νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, ὡς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν τῶν κληρικῶν. Οἱ λειτουργοὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκείων δὲν δικαιούνται νὰ διατηρῶσι σχολεῖα ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως (α), οὐδὲ κατ' ἄλλας διατάξεις παρὰ τὰς καθιερωμένας διὰ τῶν ἐν ἰσχύει νόμων καὶ διαταγμάτων. Οἱ προϊστάμενοι τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κληρικοὺς ἐξωτερικὰς ποινὰς, οὐδὲ τῆ ἐγκρίσει τῆς κυβερνήσεως, ἐν ὅσῳ δὲν ἐκδοθῇ περὶ τούτου νόμος.

Οὐδεμίαν ἀπαιτεῖται ἀδεια πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην ἀρχιερέων, ἱερέων ἢ ἄλλων κληρικῶν, κατὰ τὴν γενικὴν τοῦ 19 ἁρθροῦ τοῦ συντάγματος διάταξιν. Οἱ κατώτεροι κληρικοὶ, οἷον οἱ ἱερεῖς, διάκονοι καὶ μοναχοὶ, ὑπόκεινται ὡς πρὸς τὴν ἀνάκρισιν καὶ ἐκδικασιν τῶν ἀποδιδόμενων αὐτοῖς ἐγκλημάτων εἰς τὰς κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον ἀνακριτικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς. Οἱ δὲ ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται καὶ τὰ μέλη τῆς Συνόδου, μετὰ τοῦ παρ' αὐτῆ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, τῶν παρῆδρον καὶ τοῦ πρώτου γραμματέως, ἐπὶ μὲν πραισιμάτων ἀνακρίνονται καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν πλημμελειοδικῶν, ἐπὶ δὲ πλημμελημάτων ὑπὸ τῶν ἐφετῶν, ἐπὶ δὲ κακουργημάτων ἀνακρίνονται ὑπὸ τῶν ἐφετῶν καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν κακουργιοδικῶν κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους. Ἄν ἐκτελεῖται ὅμως κατὰ κληρικοῦ οὐδεμίαν ποινὴ ἐπὶ κακουργήματι, πρὶν ἢ εἰδοποιηθῇ περὶ τούτου ἡ Ἱερά Σύνοδος καὶ γείνη ἢ διαταχθῇ παρ' αὐτῆς ἢ καθίρεισι.

Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 νόμον περὶ ἐπισκοπῶν, ἅπαντες οἱ ἐν τῷ βασιλείῳ ἐπίσκοποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἐφορείαν τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, ἀναφέρονται εἰς αὐτὴν, ὡς ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ἀποφάσεις καὶ

(α) Ὁρα νόμον τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1836 περὶ ἱερατικῶν σχολείων.

διαταγὰς αὐτῆς. Ἐκαστος ἐπίσκοπος, πλὴν τῆς πνευματικῆς τοῦ ἐξουσίας, ἔχει καὶ δικαιοδοσίαν δικαστικὴν ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου· δικάζει μετὰ τῶν ἑσάρων ἐκ τῶν ἀξιοματικῶν τῆς ἐπισκοπῆς, διορίζομένων ἐφ' ἅπαξ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῆ γνωμοδοτήσεως τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραβάσεις καὶ παρεκτροπὰς τῶν ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν αὐτοῦ κληρικῶν· ἐπιβάλλει δὲ ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς εἰς τὸν περιπεσόντα ἀποδεδειγμένως εἰς ἀμάρτημα ὡς πρὸς τὰ χρεὴ καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἐπαγγελίας του, ὡς ἐφεξῆς· ἀ) ἐπίπληξιν β) ἀργίαν πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐφημερείας τοῦ τιμωρουμένου· γ) ἐκπτώσιν τοῦ ἀξιώματος, εἰς δ) ἢ ἰδίως διωρισμένος ὁ τιμωρούμενος· δ) σωματικὸν περιορισμὸν ἐντὸς διατηρουμένου μοναστηρίου, ἢ ἄλλου εἰδικοῦ διὰ τοὺς κληρικοὺς σωφρονιστικοῦ καταστήματος· ε) ἀπότισιν ποσοῦ διπλασίου τῶν ὅσα χρήματα ἔλαβεν ὁ τιμωρούμενος πλέον τοῦ νενομισμένου, ἢ διὰ πράξιν ἀπηγορευμένην καὶ ἐναντίαν εἰς τὰ καθήκοντά του· στ) ἀφορισμὸν προσωπικὸν κατὰ κληρικὸν μοναχοῦ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, αἱ καταγινώσκουσαι ἐπίπληξιν ἢ ἀργίαν μέχρι τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν, εἶναι ἀνεκκλητοὶ· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκκαλοῦνται ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, προσπιθεμένης καὶ τῆς ἀποστάσεως, εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον. Ἡ ἐφεσις ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως, πλὴν τῆς διαταττούσης ἀργίας. Ἡ δὲ Σύνοδος ἀποφαίνεται κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ τὸν καταστατικὸν αὐτῆς νόμον, ἐπικυροῦσα, τροπολογουσα, ἢ ἀκυροῦσα τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Ἐὰν ποτε κληρικὸς ὑποπέσῃ εἰς ἀμάρτημα ἐκκλησιαστικόν, ἐπάγον καθίρεισιν, ὁ ἐπίσκοπος εἴτε αὐτὸς, εἴτε κατὰ παραγγελίαν του εἰς ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀξιοματικῶν τῆς ἐπισκοπῆς του, ἐνεργεῖ τακτικὴν ἀνάκρισιν, καὶ ταύτης περαιωθεῖσης, πέμπει τὸν φάκελλον τῆς ἀνακρίσεως εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ἥτις δικάζει κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατυπώσεις, ἀφοῦ πρῶτον ἀκούσει τὸν κατηγορούμενον κληρικόν. Εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἀνήκει ἡ δοκιμασία καὶ χειροτονία τῶν ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ἱερωμένων πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ, καὶ ἡ δοκιμασία τῆς κουρᾶς τῶν μοναχῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἐκάστην κοινότητα καὶ ἐνορίαν ἀναγκαῖων ἱερέων καὶ διακόνων, καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἐνοριῶν θέλουσι κανονισθῆ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν τῆς Ἱεραῆς Συνόδου. — Περὶ τῶν μοναστηρίων καὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν προβλέπουσι τὰ διατάγματα τῆς 26 Ἀπριλίου καὶ 4 Δεκεμβρίου 1834, τῆς 20 Μαΐου 1836 καὶ τῆς 29 Ἀπριλίου 1843.

Ὁ Πάπας, κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν αὐτοῦ κατοχὴν, παρίσταται ὡς πνευματικὸς μονάρχης, εἰς τὴν ὑπακούουσιν οἱ πιστοὶ ὡς πρὸς τὰς συνειδήσεις τῶν· περιορίζεται δὲ μόνον ὑπὸ τινων κανόνων, ἐκπορευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἱ. Χριστοῦ, ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ περιεχομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι, καὶ προσέτι ὑπὸ τῶν συνοδικῶν ἐκείνων ἀποφάσεων, ἃς αὐτὸς οὗτος ἐκουσίως ἐδέχθη, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς θελήσεως τῶν ἐν τῷ παρόντι μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων, οὓς τότε μόνον συγκαλεῖ, ὅταν αὐτὸς ἐγκρίνῃ (α). Ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα δὲν ἀποτελεῖ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' ἀποδέχονται αὐτὸ πάντες οἱ καθολικοὶ (β). Ἰδίως δ' ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ θ' καὶ ἐντεῦθεν πολλάκις ἠμφισβητήθη καὶ περιστάλη ἡ Παπικὴ ἐξουσία· εἰδικώτερον δὲ καθιερώθησαν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς γενομένης τῷ 1682 ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ κλήρου διακηρύξεως αἱ καλούμεναι Γαλλικανικαὶ ἐλευθερίαι (γ), αἵτινες ἐκυρώθησαν καὶ ὑπὸ τῶν ὀργανικῶν νόμων τῆς 18 Germinal, τοῦ ἔτους 10 τῆς δημοκρατίας, καὶ ἀποτελοῦσιν ἤδη θεμελιώδη τῆς Γαλλίας νόμον.

Ὅτι καὶ ἐν κριθῇ ἀναγκαῖον νὰ γείνη ἐν Ἑλλάδι περὶ τοῦ κλήρου, τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων ἀξιοματικῶν τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς ἢ ἄλλης παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείας, πρέπει διὰ νόμου νὰ ψηφισθῇ· οὐδ' ὀφείλει περὶ τοιούτων ἀντικειμένων νὰ συνάψῃ ἡ Ἑλλάς σύμβασιν μετὰ τοῦ Πάπα, οἷαν οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν οἱ συγγραφεῖς συμβουλεύουσιν (δ). Πᾶς λειτουργὸς ἀνεγνωρισμένης θρησκείας πρέπει νὰ ἦναι πολίτης Ἑλλήν καὶ νὰ δώσῃ τὸν ὄρκον τοῦ ὑπαλλήλου (ε), διότι ἄλλως προσβάλλεται ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος, ἀνεχομένης νὰ ἐναρμόσῃ ἐν τῇ χώρα αὐτῆς ὡς ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ ξένων πολιτειῶν ὄργανα. Λίαν δ' ἐπιπολαιῶς ἐλέχθη ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Β' Συνελεύσει ὑπὸ τινος, κατὰ τὴν συνε-

(α) Ὁρα Χερτέρου ἀλληλεθνῆς δίκαιον, § 40, σημ. ε.

(β) Ὁ Χέρτερος, αὐτῆ, προσέθησι ταῦτα. «Οὐδέως ἄγνοομεν ὅτι δὲν ἀποδίδονται ἅπαντες οἱ καθολικοὶ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἀνεπέτυχε σύστημά τι ἀντιπολιτευτικῶν, ὅπερ ὑποτάσσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα εἰς ἀνωτέραν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν θέλησιν, ἐπιτρέπον αὐτῷ κυρίως τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ προσωρινῶς μόνον τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἀνεγνωρίσθη γενικῶς παρ' ὅλων. . . . ὁ δὲ Πάπας ἐξακολουθεῖ πράγματι ἐμφαίνων τὴν εἰκόνα ἀπολύτου μοναρχίας, περιστεροχημένου ὑπὸ τῶν παλαιῶν Συνελεύσεων τῶν Τάξεων, ὧν ὅμως τὰ δικαιώματα οὐδεμίαν ἔσχον συνταγματικὴν ἐγγύησιν!»

(γ) Περὶ αὐτῶν ἴδε ἀξιόλογον διατριβὴν τοῦ Ch. Giraud ἐν τῇ Rêvue de législation et de jurisprudence, 1843, II, σελ. 337 ἐπ. καὶ III, σελ. 37 ἐπ., ἐνθα ἐκτίθεται ἱστορικῶς τὸ ζήτημα, ἐν περιορίζεται ὑπὸ τῶν Συνόδων ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Πάπα καὶ ἂν οὕτως ἦναι ἀναμάρτητος.

(δ) Serrigny, αὐτ. I, σελ. 556 ἐπ. Hello, αὐτ. I, σελ. 141.

(ε) Ὁρα νόμον τῆς 31 Μαΐου 1860, περὶ ὀρκωσίας τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

δράσει τῆς 10 Αὐγούστου 1864, ὅτι τὸ Πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830 τοῦ ἐν Λονδίῳ Συμβουλίου τῶν τριῶν εὐεργετιδῶν Δυνάμεων διετήρησεν ἀποκλειστικὸν εἰς τὸν Πάπαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δικαίωμα· διότι τοιαύτη τις ἔννοια, ἀπάδουσα πρὸς τὴν ἀναγνωρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Πρωτοκόλλου πλήρη αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐξάγεται οὔτε ἐκ τοῦ γράμματος, οὔτε ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ (ς). Ὡς ἐκ τούτων δὲ ἐψήφισεν ἡ Συνέλευσις ἐν τέλει τοῦ δευτέρου ἁρθροῦ τοῦ συντάγματος τὴν ἐξῆς ὀρθὴν διάταξιν. «Οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς τοῦ καθολικοῦ κλήρου πρέπει νὰ ὦσι πολῖται Ἕλληνες.» Δυστυχῶς ὅμως προηβήσθη ἡ εὐαισθησία τοῦ ὑπουργείου ἐκ προφορικῶν τινων παρατηρήσεων ἐνὸς πρέσβους, ὑπηγόρευσε τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπὶ τούτου Β. Διαγγέλματος, οὗ ἕνεκεν ἀντὶ τῆς εἰρημένης διατάξεως ἐτέθη ἡ ἐξῆς. «Οἱ λειτουργοὶ ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκείων ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν τῆς πολιτείας ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας. Πῶς ἡδύνατο ἡ Γαλλία νὰ ἐπιμείνῃ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης εἰς τοιαύτην ἀξίωσιν, ἀφοῦ αὐτὴ αὐτὴ ἔχει ὡς θεσμὸν, «ὅτι οὐδεὶς κληρικὸς δύναται νὰ ἐνασκή τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, μὴ ὧν ὑπήκοος Γάλλος;». Ἐν τούτοις παρατηρητέον, ὅτι διὰ τῆς νέας διατάξεως ἀνεπιβάσθη εἰς θεσμὸν συνταγματικῶν, μὴ δυνάμενον μήτε διὰ νόμου μήτε διὰ συνθήκης νὰ τροποποιηθῇ ἢ παραβιασθῇ, ἡ ἀρχὴ περιεπιτηρήσεως πασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἢν εἶχεν ἀναγράψῃ τὸ περὶ ἀρμοδιότητος τοῦ Ἱπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάγμα τῆς 3 Ἀπριλίου 1833. Τὸ δὲ καθῆκον τῆς ἐπιτηρήσεως συνεπάγεται ἀναγκαιῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀπαγορεύῃ ἢ Κυβέρνησις πᾶσαν πράξιν ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἀντιβαίνουσαν εἰς ὑφισταμένους ἐν Ἑλλάδι νόμους. Ἄρα καθ' ὅσον νόμος ἐγγώριος ἤθελεν ἀπαγορεύσει τὸν διορισμὸν ἱερέως ἢ ἀρχιερέως μὴ ὑπακούου Ἑλλήνος, δικαιούται καὶ ὀφείλει ἡ Κυβέρνησις νὰ τηρῇ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἀπέναντι πάσης ξένης ἀξιώσεως (ζ).

Εἰς τὸ Ἱπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνήκει, κατὰ τὸ προμνημονευθέν περὶ ἀρμοδιότητος αὐτοῦ διατάγμα, ἡ προσέτασις καὶ ἐγκρίσις πάντων τῶν δια-

(ς) Ὁρα πρὸς τούτο καὶ τὸ 2 ἄρθρον τοῦ ἐτέρου ἀπὸ 19 Ἰουνίου 1830 Πρωτοκόλλου.

(ζ) Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα περὶ ἐπισκοπῶν νόμον, οἱ προτεινόμενοι τῷ Βασιλεῖ ὑπὸ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου ὡς ὑποψήφιοι εἰς τὴν κενὴν θέσιν ἐπισκόπου τρεῖς κληρικοὶ πρέπει νὰ ἦναι πολῖται Ἕλληνες· ὁσάυτως ὁ χειροτονούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνήκοντος ἐπισκόπου εἰς πρεσβύτερον ἢ διάκονον, καθὼς καὶ ὁ τὴν κουρᾶν λαμβάνων μοναχὸς, ἐκτὸς τῶν παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπαιτούμενων προσόντων πρὸς χειροτονίαν ἢ κουρᾶν, πρέπει προσέτι νὰ ἦναι πολίτης Ἑλλήν καὶ νὰ ἔδωκε προηγουμένως τὸν νενομισμένον ὄρκον τοῦ πολίτου Ἑλλήνος.

ταγματών των εκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, πρὸ πάντων δὲ τῶν αὐτογράφων, τῶν βουλῶν καὶ πινακίων τοῦ Πάπα. Ἄρα ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς (α) οὔτε ἐπισκόπους ἢ μοναστικά τάγματα δύναται νὰ συστήσῃ ἐν Ἑλλάδι ὁ Πάπας, οὔτε ἱεροκήρυκας ἢ ἐγκυκλίους νὰ ἀποστείλῃ. Οὐδένα δὲ λόγον δύναται ἰσχυρῶς νὰ ἀντιτάξῃ ὁ Πάπας, ἂν περιορισθῇ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐξουσία αὐτοῦ ὡς περιστάλη καὶ ἐν τῇ καθολικῇ Γαλλίᾳ, ἐν ἣ ἢ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἰσχύουσι καὶ ταῦτα ἄ) ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις διορίζει (προτείνει) τοὺς ἀρχιερεῖς, ὁ δὲ Πάπας μόνον τοὺς χειροτονεῖ β) τοὺς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς κληρικοὺς χειροτονοῦσιν οἱ Γάλλοι ἐπίσκοποι, οὐχὶ δὲ ὁ Πάπας ἢ ἄλλοι ξένοι ἐπίσκοποι γ) οἱ τε ἐπίσκοποι καὶ λοιποὶ κληρικοὶ διδούσιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὰς κατωτέρους ἀρχὰς ὅρκον πίστεως δ) οὐδεὶς ἄνθρωπος, φέρων ὀνομασίαν ἐξάρχου, τοποτηρητοῦ ἢ ἐπιτρόπου τοῦ Πάπα, δύναται νὰ ἐνεργήσῃ τι ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως ε) οὐδεὶς κληρικὸς δύναται νὰ ἐνασκῇ τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, μὴ ὦν ὑπήκοος Γάλλος ζ) αἱ καταχρήσεις ἢ υπερβάσεις τῆς ἐξουσίας τοῦ κλήρου δικάζονται καὶ περιστέλλονται ὑπὸ τοῦ ὑποτελοῦς τῆς κυβερνήσεως Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ζ) ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία καὶ ἡ δημοσίαι τῶν πολιτῶν ἀνατροφὴ ἐνεργεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἐπιβόρῃ τῆς κυβερνήσεως η) ἡ κυβερνήσις διορίζει τὰς ἐπισκοπὰς καὶ ἐφημερείας θ) οὐδεμίαν διαταγὴν ἢ βούλα τοῦ Πάπα δύναται νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τὴν ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως θ).

Λίαν ἀπρεπῶς εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου εἰς τὰς βουλὰς καὶ ἐψηφίσθη ὑπὸ τούτων ὁ ἀπὸ 30 Μαΐου 1860 νόμος, καθ' ὃν καὶ οἱ τοῦ Ῥωμαιοκαθολικοῦ δόγματος ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ κληρικοὶ πρέπει νὰ δίδωσι τὸν ὅρκον ἐνώπιον τῶν δικαστικῶν καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος ἀρχῶν οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ δι' ἀπλῆς ἐπὶ τῇ ἱερῶσύνῃ διαβεβαιώσεως, ὡς τοῦτο πράττουσι καὶ οἱ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος κληρικοὶ καθότι ὁ οὗτος διδόμενος παρ' αὐτῶν ὅρκος οὐδένα παρέχει θρησκευτικὸν κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν δόγμα των δεσμόν.—Ὁ μικτὸς γάμος μεταξὺ ἀνδρὸς ὀρθόδοξου καὶ γυναικὸς προσθεουούσης ἄλλην χριστιανικὴν θρησκείαν, ἢ τ' ἀνάπαλιν, ἐπιτρέπεται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1861 νό-

(α) Ὁρα φύλλον 54 ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1835, περιέχον δηλοποίησιν, ὅτι ἀνεγνωρίσθη διὰ βασιλικῆς διατάγματος τῆς 20 Ἀπριλίου 1833 ὁ κ. Ἰωσήφ, Μαρία, Ἀλβέρτης ὡς δικτικὸς ἐπίσκοπος Σύρου, ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος Α. Βλέγκη.

(β) Block, dict. palitique, v, Concordat: ἐστὶ Ch. Giraud, aut., A. Laboulay, del' eglise catholique et de l'etat (Revue de legislation et de Jurisprudence, 1843. Ὅθεν οἱ ἐκασπενδονίζόμενοι ὑπὸ τοῦ Πάπα πολιτικοὶ ἀπορισμοὶ δὲν εἰσχωροῦσιν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας.

μου ὁμοίως ἐπιτρέπεται καὶ ἐν Ῥωσίᾳ δυνάμει ἐδικῆς νομοθετικῆς διατάξεως.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1865.

ΔΙΟΜΗΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ.

BANIGKA

(1800—1801)

ΔΙΗΓΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

ὑπὸ

ALEXANDRE DUMAS.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδ. 373 καὶ 375.)

Τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, ἡ Βάνιγκα εὔρε τὸν πατέρα αὐτῆς μόνον. Ὁ Θεόδωρος δὲν εἶχε τὴν γενναϊότητα νὰ παρουσιασθῇ, ἀφ' οὗ ἀπόλεσε πᾶσαν ἐλπίδα, ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς του ἐπιβὰς δὲ ἐλκήθρου ἐπορεύθη εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος, ὁ στρατηγὸς καὶ ἡ Βάνιγκα μάλις ἀντήλλαξαν ὀλίγας λέξεις ἄλλ' ὅσον ἐκφραστικὴ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ σιωπὴ αὐτῆ, ἡ Βάνιγκα ἐπέδειξεν ἐξωτερικῶς τὴν συνήθη αὐτῆ ἀταραξίαν, μόνος δ' ὁ στρατηγὸς ἐφάνη τεθλιμμένος καὶ καταβεβηγμένος.

Τὸ ἐσπέρας, ἐν ᾧ ἐμελλεν ἡ Βάνιγκα νὰ καταβῇ ὡπως πῆν τὸ τέιον, εἰς ὑπνρέτης ἐκόμισεν αὐτὸ εἰς τὸν θάλαμόν της, λέγων ὅτι ὁ στρατηγὸς ἦτο ἀδιάθετος καὶ εἶχεν ἀποχωρήσει εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ. Ἡ δὲ Βάνιγκα, ἐρωτήσασα περὶ τοῦ εἶδους τῆς ἀδιαθεσίας καὶ μαθοῦσα ὅτι δὲν ἦτο σοβαρὰ, παρήγγειλεν εἰς τὸν ὑπνρέτην νὰ εἴπῃ εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς ὅτι ἦτο εἰς τὰς διαταγὰς του, ἂν τυχὸν εἶχεν ἀνάγκην τινός. Ὁ στρατηγὸς ἐμήνυσε πρὸς αὐτήν, εὐχαριστῶν, ὅτι πρὸς τὸ πρῶτον μονώσεως καὶ ἡσυχίας μόνον ἀνάγκην εἶχεν. Ἡ Βάνιγκα τότε, εἰποῦσα ὅτι ἐμελλε νὰ μείνῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἀπέπεμψε τὸν ὑπνρέτην. Μόλις δ' ἐξῆλθεν οὗτος καὶ ἡ Βάνιγκα προσέταξε τὴν Ἄνουσκαν, ὁμογάλακτον αὐτῆς, ἥτις τὴν ὑπνρέτει πάντοτε, νὰ παραμονεύσῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Θεοδώρου καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ ἀμέσως αὐτήν.

Περὶ τὴν ἐνδεκάτην τῆς νυκτὸς ἡ πύλη τοῦ μεγάρου ἠνοιχθῆ, ὁ δὲ Θεόδωρος, καταβὰς ἐκ τοῦ ἐλκήθρου, κατηυθύνθη πρὸς τὰ δωμάτια αὐτοῦ καὶ ἔπεσεν ἐπὶ ἀνακλίντρου, βεθυθισμένος εἰς βραεῖας σκέψεις. Τὸ μεσονύκτιον ἤκουσε κρουομένην τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ, ἀνοίξας, εἶδε τὴν Ἄνουσκαν, ἥτις εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ κυρία της τὸν παρεκάλει νὰ ὑπάγῃ ἀμέσως εἰς τὸ δωμάτιόν της. Ἐκπληκτος διὰ

τὴν πρόσκλησιν, ἦν οὐδόλως περιέμενεν, ὁ Θεόδωρος ὑπήκουσεν.

Εὔρε δὲ τὴν Βάνιγκαν καθημένην, φέρουσαν λευκὴν ἐσθῆτα, καὶ, ἐπειδὴ ἦτο ὠχρότερα ἢ συνήθως, ὁ Θεόδωρος ἐστάθη εἰς τὴν θύραν νομίσας ὅτι εἶδεν ἄγαλμα ἐνδεδυμένον πρὸς ταφήν.

— Ἐλα, εἶπεν ἡ Βάνιγκα. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτῆς οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ἐδήλου συγκίνησιν.

Ὁ Θεόδωρος ἐπλησίασεν, ἐλκόμενος ὑπὸ τῆς φωνῆς ὡς ὁ σίδηρος ὑπὸ τοῦ μαγνήτου ἢ δ' Ἄνουσκας ἔκλεισε τὴν θύραν.

— Λοιπὸν! ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα, τί ἀπήντησεν ὁ πατήρ μου;

Ὁ Θεόδωρος διηγήθη τὸ πᾶν, ἡ δὲ νέα κόρη ἤκουσε τὴν διήγησιν ταύτην ἀταράχως ἄλλὰ τὰ χεῖλη αὐτῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων μόνων ἐφαίνετο ἀκόμη ἡ ὑπαρξίς τοῦ αἵματος, ἐγένοντο λευκὰ ὡς ἡ ἐσθῆς ἦν περιεβάλλετο. Ὁ Θεόδωρος δ' ἐξ ἐναντίας ἐπύρεσσε καὶ ἐφαίνετο σχεδὸν παράφρων.

— Τώρα, τί σκοποὺν ἔχεις; ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα διὰ τῆς αὐτῆς ψυχρὰς φωνῆς δι' ἣς εἶχεν ἀπευθύνει τὰς ἄλλας ἐρωτήσεις.

— Μὲ ἐρωτᾷς τί σκοποὺν ἔχω, Βάνιγκα; καὶ τί θέλεις νὰ κάμω; τί ἄλλο μ' ἀπομένει, διὰ νὰ μὴ ἀνταμείψω τὰς εὐεργεσίας τοῦ προστάτου μου δι' ἀτίμου πράξεως, εἰ μὴ νὰ φύγω ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν καὶ νὰ ὑπάγω νὰ φονεuthῶ εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον ὅστις κηρυχθῇ;

— Εἶσαι τρελλός! — εἶπεν ἡ Βάνιγκα μετὰ μειδιάματος δηλοῦντος παραδόξως θρίαμβον ἅμα καὶ περιφρόνησιν διότι, ἐξ ἐκείνης τῆς στιγμῆς, ἤσθάνετο τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Θεοδώρου, καὶ ἐνόει ὅτι ἐμελλε νὰ διευθύνῃ, ὡς βασιλισσα, τὸν ὑπόλοιπον βίον αὐτοῦ.

— Λοιπὸν, ἀνέκραζεν ὁ νέος ἀζιωματικὸς, ὁδήγησέ με, πρόσταξέ μ' ἢ δὲν εἶμαι δουλός σου;

— Πρέπει νὰ μείνῃς, εἶπεν ἡ Βάνιγκα.

— Νὰ μείνω!

— Ναί! εἶναι ἴδιον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων νὰ ὁμολογῶσιν ἀμέσως τὴν ἠττάν των ὁ ἀνὴρ, ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου, πολεμεῖ.

— Νὰ πολεμήσω! καὶ κατὰ τίνος; κατὰ τοῦ πατρός σου! ποτέ! . . .

— Ποῖος σὲ λέγει νὰ πολεμήσῃς κατὰ τοῦ πατρός μου; εἰς τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἀντισταθῇ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι δὲν διευθύνουν αὐτοὶ τὰ πράγματα, ἀλλὰ παρασύρονται ὑπ' αὐτῶν. Προσποίησου ἐνώπιον τοῦ πατρός μου ὅτι πολεμεῖς τὸν ἐρωτᾷ σου κατόρθωσε νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸν κατέβαλες, καὶ, ἐπειδὴ νομίζει ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν αἰτησίαν σου, δὲν θὰ μὲ ὑποπτεύσῃ ἐγὼ δὲ θὰ ζητήσω προθεσίαν δύο ἐτῶν καὶ θὰ τὴν λάβω. Τίς ἠξέουε τί

θὰ γεννήσουν τὰ δύο αὐτὰ ἔτη; πιθανὸν ὁ αὐτοκράτωρ ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖνος τὸν ὅποιον θέλουν νὰ μὲ δώσουν πιθανὸν ν' ἀποθάνῃ καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ μου, ἢ μὴ γένοιτο, πιθανὸν ν' ἀποθάνῃ! . . .

— Ἄλλ' ἂν ἀπαιτήσουν ἀπὸ σέ; . . .

— Ἄν ἀπαιτήσουν! ὑπέλαβεν ἡ Βάνιγκα, — καὶ ζωηρὸν ἐρύθημα ἐκάλυψε πρὸς στιγμὴν τὰς παρειὰς αὐτῆς, — καὶ ποῖος θ' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ ἐμέ; ὁ πατήρ μου μὲ ἀγαπᾷ ἀρκετὰ διὰ νὰ μὴ τὸ κάμῃ ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει ἀρκετάς οἰκογενειακάς φροντίδας ὥστε νὰ μὴ παράξῃ τὰς οἰκογενεῖας τῶν ἄλλων ἄλλως τε μὲ μένει, ἐν ἐλλείψει ἄλλων, ἐν τελευταίον καταφύγιον ὁ Νέβας ἀπέχει τριακόσια βήματα ἀπ' ἐδῶ, καὶ τὰ νερά του εἶναι βαθέα.

Ὁ Θεόδωρος ἐβόησε κραυγὴν, διότι, ἐκ τῆς συνοφρωώσεως καὶ τῆς συστολῆς τῶν χειλέων τῆς νέας ἐδηλοῦτο ἀπόφασις τοσοῦτον σταθερὰ, ὥστε ἐνόησεν ὅτι ἡ κόρη ἐκαίειν ἠδύνατο νὰ συντριβῇ οὐχὶ ὁμοῦ καὶ νὰ καμφθῇ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ τῆς Βανίγκας προτεινόμενον σχέδιον συνεφώνει πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ Θεοδώρου, δὲν ἀνέτεινε πλέον ἄλλως τε ἡ Βάνιγκα, ἔνεκα τοῦ ἀκάμπτου αὐτῆς χαρακτήρος, εἶχε, τὸ λέγομεν, ἐπὶ πάντων τῶν περὶ αὐτήν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ, ἐπιβόρῃ εἰς ἣν, ἀνεπαισθητῶς, ἕκαστος ὑπέκειν. Ὁ Θεόδωρος συγκατένευσε λοιπὸν, ὡς μαιράκιον, εἰς τὰς θελήσεις αὐτῆς, τὸν δ' ἐρωτᾷ τῆς νέας ἠξήσῃσεν ἔτι πλέον ἢ εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς ἀντίστασις.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν νυκτερινὴν ταύτην ἀπόφασιν ἐξετελέσθη, παραπονεθείσης τῆς Βανίγκας εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς δι' ἐλαφρὸν ἀμαρτήματα τοῦ Γρηγόριου, ἢ ποιὴν τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ἐν ἀρχῇ.

Ὁ Θεόδωρος, ὅστις, ὡς ὑπασιπιστής, εἶχε, κατὰ χρέος, ἐπιτηρήσει τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, δὲν προσέσχεν εἰς τοὺς ἀπειλητικὸς λόγους τοὺς ὁποίους ὁ δούλος εἶπεν ἀποχωρῶν. Ὁ ἀμαζηλάτης Ἰβάν, ἀφ' οὗ ἐχρησίμευσεν ὡς δῆμιος, μετεμορφώθη εἰς ἰατρὸν καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τῶν καθημαγμένων ὤμων τοῦ παθόντος πύγματα πανίου βεθυογμένα καὶ ἀλατισμένα ὡπως οὐλώση τὰς πληγὰς. Ὁ Γρηγόριος ἐνοσηλεύθη τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς ἀνεπόλησε κατὰ νοῦν πλείστους τρόπους ἐκδικήσεως μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ταύτης ἡμέρας, ἰαθεὶς ἐντελῶς, ἐπανελάθε τὴν ἐργασίαν του, καὶ, ἐξαιρουμένου αὐτοῦ, οἱ πάντες ἐλησημόνησαν τὸ συμβάν καὶ ὁ Γρηγόριος δὲ αὐτὸς, ἂν ἦτο ἀληθὴς Ῥώσος, ἤθελε ταχέως λησημόνησαι ποιὴν συνήθη εἰς τὰ ἀγροτικά τέκνα τῆς Μοσχοβίας καὶ ἐπομένως οὐδένα ἐμπνέουσιν αὐτοῖς πόθον ἐκδικήσεως ἄλλ' ὁ Γρηγόριος εἶχεν, ὡς εἶπομεν, αἷμα ἑλληνικὸν εἰς τὰς φλέβας ὑπεκρίθη μὲν λοιπὸν, ἀλλὰ δὲν ἐλησημόνησεν. Εἰ καὶ ὁ Γρηγόριος ἦτο δούλος, εἶχεν ἀποκτήσει

κατ' ὀλίγον, ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας ἦν ἐξεπλήρου παρὰ τῷ στρατηγῷ, πλείονα οἰκειότητα ἢ οἱ λοιποὶ ὑπαρέττει. Ἄλλως τε, πανταχοῦ, οἱ κουρεῖς ἀξιούονται μεγάλων προνομίων παρὰ τῶν ξυριζομένων, ἴσως δὴ ἐμφύτως δεικνυόμεθα ἤττον ὑπερήφανοι πρὸς τὸν κρατοῦντα καθ' ἐκάστην ἐπὶ δέκα λεπτά τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν μεταξὺ τῶν χειρῶν του. Ὁ Γρηγόριος λοιπὸν ἐκαρπούτο τὰ προνόμια τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, καὶ σχεδὸν καθ' ἐκάστην ἡ ὥρα τοῦ ξυρισματος τοῦ στρατηγικοῦ κατηναλίσκετο εἰς συνομιλίαν.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ στρατηγός, μέλλων νὰ παρευρεθῆ εἰς τινὰ ἐπιθεώρησιν, ἐκάλεσε τὸν Γρηγόριον λίαν πρῶτ', καὶ, ἐν ᾧ οὗτος ἐξύριζεν αὐτὸν μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιδειξιότητος, ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ Θεοδώρου, ὃν ὁ κουρεὺς ἐπήνεσε μεγάλως. Τότε ὁ στρατηγός, ἐνθυμηθεὶς τὴν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ νέου ὑπασιπιστοῦ, ἐκτελεσθεῖσαν ποινήν, ἠρώτησε τὸν δούλον ἂν δὲν εὑρίσκειν εἰς ἐκείνον τὸν ὁποῖον περὶ τὴν ὥσιν ὑπόδειγμα τελειότητος, καὶ μίαν μικρὰν ἔλλειψιν ἀμαυροῦσαν προτερήματα τοσοῦτον μεγάλα καὶ λαμπρά.

Ὁ Γρηγόριος ἀπεκρίθη ὅτι, ἐξαιρουμένης τῆς ὑπερηφανείας, θθεώρει αὐτὸν ἄμεμπτον.

— Ὑπερήφανος; ἠρώτησεν ἐκπληκτος ὁ στρατηγός· ἐνόμιζα ἴσα ἴσα ὅτι αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα τὸν λείπει.

— Ἦθελα νὰ εἰπῶ, φιλόδοξος, ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος.

— Πῶς, φιλόδοξος! εἶπεν ὁ στρατηγός· με φαίνεται ὅτι δὲν ἔδωκε δείγματα φιλοδοξίας ἐμβαίνων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου· διότι, μετὰ τὴν διαγωγὴν του εἰς τὴν τελευταίαν ἐκστρατεῖαν, ἠμποροῦσε νὰ διορισθῆ καὶ εἰς τὴν αὐλήν.

— Ἦ! ὑπάρχουν πολλά εἶδη φιλοδοξίας, εἶπε μειδίαν ὁ Γρηγόριος· ὁ ἓνας ἐπιθυμεῖ ὑψηλὴν θέσιν, ὁ ἄλλος λαμπρὸν γάμον· ὁ ἓνας θέλει νὰ προχωρήσῃ μόνος του, ὁ ἄλλος διὰ τῆς γυναικὸς του καὶ τότε σηκώνει τὰ μάτια του ὑψηλότερα ἀφ' ὅσον πρέπει.

— Τί ἐννοεῖς; ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός ἀρχίζων νὰ ὑποπτύῃ τί ἤθελε νὰ εἰπῆ ὁ Γρηγόριος.

— Ὁ λόγος μου εἶναι, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν οὗτος, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν τοὺς φέρεται κἀνείς καλὰ, λησμονοῦν τὴν θέσιν των καὶ ζητοῦν ν' ἀναίθουν ὑψηλότερα, ἂν καὶ ἦναι τόσον ὑψηλὰ ὥστε τοὺς ἔρχεται ζάλη.

— Γρηγόρη! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός, ἐδιάλεξες, πιστευσέ με, ἐμπερδευμένην δουλειάν· αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγεις εἶναι κατηγορία καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀποδείξῃς.

— Μὰ τὸν ἄϊ Βασίλη! ἐξοχώτατε, ὅσον ἐμπερδευμένη καὶ ἂν ἦναι μιὰ δουλειὰ, ξεμπερδεύεται κἀνείς ὅταν ἔχῃ τὴν ἀλήθειαν μαζὶ του· καὶ εἶμαι ἐτοιμὸς νὰ ἀποδείξω ὅ, τι εἶπα.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ στρατηγός, ἐπιμένεις ὅτι ὁ Θεόδωρος ἀγαπᾷ τὴν κόρην μου!

— Ἄ! εἶπεν ὁ πανοῦργος δούλος, δὲν τὸ εἶπα ἐγὼ· σεῖς τὸ εἶπατε, ἐξοχώτατε· ἐγὼ δὲν ὠνόμασα τὴν κυρίαν Βάνιγκαν.

— Ὅμως αὐτὴν ἐνοοῦσες, δὲν εἶναι ἀληθές; ἐμπρός, εἰπέ καὶ σὺ μίαν φοράν τὴν ἀλήθειαν.

— Εἶναι ἀληθές, ἐξοχώτατε, αὐτὴν ἐνοοῦσα.

— Καὶ βεβαίως νομίζεις ὅτι καὶ ἡ κόρη μου τὸν ἀγαπᾷ.

— Τὸ φοβοῦμαι, ἐξοχώτατε.

— Καὶ διὰ τί τὸ νομίζεις; Λέγε.

— Πρῶτον, ὁ κύριος Θεόδωρος δὲν χάνει ποτὲ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὀμιλήσῃ μετὰ τὴν κυρίαν Βάνιγκαν.

— Ἄφ' οὗ κατοικοῦμεν μαζὶ, θέλεις νὰ τὴν ἀποφεύγῃ;

— Ὅταν ἡ κυρία Βάνιγκα ἐπιστρέφῃ ἀργὰ, καὶ ὁ κύριος Θεόδωρος δὲν ἔτυχε νὰ σᾶς συνοδεύσῃ, ὅ, τι ὥρα καὶ ἂν ἦναι, ὁ κύριος Θεόδωρος εὑρίσκεται παρὼν διὰ νὰ τὴν προσφέρῃ τὸ χεῖρ του ὅταν καταβῆ ἀπὸ τὴν ἀμαζάν.

— Ὁ Θεόδωρος με περιμένει, ὅπως εἶναι χρέος του, εἶπεν ὁ στρατηγός ἀρχίζων νὰ πιστεύῃ ὅτι αἱ ὑποψίαι τοῦ δούλου προήρχοντο ἐξ ἐλαφρῶν ἐνδείξεων· με περιμένει, προσέθηκε, διότι ὁποιαδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς καὶ ἂν ἐπιστρέψω, πιθανὸν νὰ ἔχω νὰ τὸν δώσω προσταγὰς.

— Δὲν περνᾷ ἡμέρα χωρὶς ὁ Θεόδωρος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κυρίαν Βανίγκαν, ἂν καὶ δὲν ἦναι συνήθεια δι' ἓνα νέον, μάλιστα εἰς ἓνα σπῆτι ὡσὺν τῆς ἐξοχότητός σας.

— Ταῖς περισσότεραις φοραῖς ἐγὼ τὸν στέλλω, εἶπεν ὁ στρατηγός.

— Καλὰ, τὴν ἡμέραν, ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος· ἀλλὰ . . . τὴν νύκτα;

— Τὴν νύκτα! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός ἐγειρόμενος καὶ ὠχρῶν τοσοῦτον, ὥστε μετ' ὀλίγον ἤναγκάσθη νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τινος τραπέζης.

— Μάλιστα, τὴν νύκτα, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν ἡσύχως ὁ Γρηγόριος· καὶ ἀφ' οὗ ἤρχισα, ὡς με εἶπετε, ἐμπερδευμένην δουλειάν, θὰ τὴν ἀποτελειώσω· καὶ ἔπειτα προτιμῶ νὰ τιμωρηθῶ πάλιν καὶ ἀκόμη περισσότερον, παρὰ νὰ ὑποφέρω νὰ ἀπαυτοῦν τὸν καλὸν κύριόν μου.

— Πρόσεχε καλὰ εἰς τὰ λόγια σου, δούλε· ἂν ἡ κατηγορία τὴν ὁποῖαν κάμνεις διὰ νὰ ἐκδικηθῆς δὲν στηρίζεται εἰς ἀποδείξεις φανεράς, ἀναντιρρήτους, θετικὰς, θὰ τιμωρηθῆς ὡς ἄτιμος συκοφάντης.

— Δέχομαι, ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος.

— Καὶ λέγεις ὅτι εἶδες τὸν Θεόδωρον νὰ ἐμβαίνει τὴν νύκτα εἰς τῆς κόρης μου;

— Δὲν λέγω ὅτι τὸν εἶδα νὰ ἐμβαίνει, ἐξοχώτατε· λέγω ὅτι τὸν εἶδα νὰ ἐμβαίνει.

— Καὶ πότε;

— Πρὸ ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ὅταν ἤρχομαι ἐδῶ.

— Ψεύδῃσαι, εἶπεν ὁ στρατηγός ὑψῶν τὴν χεῖρα κατὰ τοῦ δούλου.

— Δὲν εἶναι αὐταὶ αἱ συμφωνίαι μας, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν ὁ δούλος ὑποχωρῶν· δὲν θὰ τιμωρηθῶ εἰμὴ ἂν δὲν δώσω ἀποδείξεις.

— Καὶ ποῖαι εἶναι αὐταὶ αἱ ἀποδείξεις;

— Σᾶς τὸ εἶπα.

— Καὶ ἐλπίζεις ὅτι θὰ πιστεύσω τὸν λόγον σου;

— Ὅχι· ἐλπίζω ὅτι θὰ πιστεύσετε τὰ μάτια σας.

— Πῶς αὐτό;

— Τὴν πρώτην φοράν ὅπου ὁ κύριος Θεόδωρος θὰ ἦναι εἰς τῆς κυρίας Βανίγκαν μετὰ τὰ μεσάνυκτα, θὰ ἔλθω νὰ εἰδοποιήσω τὴν ἐξοχότητά σας, καὶ τότε θὰ ἠμπορέσετε νὰ κρίνετε μόνος σας ἂν ψεύδωμαι. Ἀλλ' ἔως τώρα, ἐξοχώτατε, ὅλοι οἱ ὄροι τῆς ὑπηρεσίας τὴν ὁποῖαν σᾶς προσφέρω εἶναι εἰς βάρους μου.

— Πῶς;

— Βέβαια· ἂν δὲν δώσω τὰς ἀποδείξεις, θὰ με τιμωρήσετε ὡς ἄτιμον συκοφάντην, ἀξιόλογα· ἀλλ' ἂν τὰς δώσω, ποῖα θὰ ἦναι ἡ ἀμοιβή μου;

— Χίλια ρούβλια καὶ ἡ ἐλευθερία.

— Συμφωνῶ, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος ἡσύχως, θέτων τὰ ξυράφια ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ στρατηγικοῦ, καὶ ἐλπίζω ὅτι μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας θὰ με δώσετε δίκαιον.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξῆλθε, καταλείπων, ὡς ἐκ τῆς βεβαιότητος αὐτοῦ, τὸν στρατηγὸν πεπεισμένον ὅτι μεγάλη δυστυχία ἠπέσει τοῦτον.

Ἀφ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ὁ στρατηγός ἤκουε πᾶσαν λέξιν, παρετήρει πᾶν κίνημα ἀνταλλασσόμενον, πρὸντος αὐτοῦ, μεταξὺ τῆς Βανίγκαν καὶ τοῦ Θεοδώρου· ἀλλ' οὐδὲν, οὔτε παρὰ τοῦ ὑπασιπιστοῦ οὔτε παρὰ τῆς θυγατρὸς του, ἐπεκύρωσε τὰς ὑποψίας του· ἐξ ἐναντίας ἡ Βάνιγκα ἐφάνη αὐτῷ ψυχρότερα καὶ μᾶλλον περισκεμμένη τοῦ συνήθους.

Ὁκτῶ ἡμέραι παρήλθον τὴν δὲ νύκτα τῆς ὀγδόης πρὸς τὴν ἐνάτην, περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωίας, ἐκρουσέ τις τὴν θύραν τοῦ στρατηγικοῦ· ἦτο δ' ὁ Γρηγόριος.

— Ἄν ἡ ἐξοχότης σας θέλῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τῆς κυρίας, εἶπε, θὰ εὔρη ἐκεῖ τὸν κύριον Θεόδωρον.

Ὁ στρατηγός ὠχρίασεν, ἐνεδύθη ἐν σιωπῇ, ἠκολούθησε τὸν δούλον μέχρι τῆς θύρας τῆς Βανίγκαν καὶ ἀπέλυσε διὰ νεύματος τὸν καταδότην, ὅστις, ἀντὶ ν' ἀπέλθῃ ὑπακούων εἰς τὴν σιωπηρὰν ἐκείνην προσταγήν, ἐκρύβη εἰς τινὰ γωνίαν τοῦ διαδρόμου.

Ὁ στρατηγός, νομίζων ἑαυτὸν μόνον, ἐκρουσεν ἀπαξ τὴν θύραν· ἀλλὰ τὸ πᾶν ἔμεινεν ἐν σιωπῇ, τοῦθ' ὕπερ οὐδὲν ἐδήλου, δὴ δυνάττον ἡ Βάνιγκα νὰ ἐκοιμάτο. Ἐκρουσε λοιπὸν καὶ δεύτερον, ἡ δὲ νέα κόρη ἠρώτησε διὰ φωνῆς λίαν ἀταράχου·

— Ποῖος εἶναι;

— Ἐγὼ, ἀπήντησεν ὁ στρατηγός διὰ φωνῆς τρεμούσης ἐκ τῆς συγκινήσεως.

— Ἄννούσκα, εἶπεν ἡ νέα πρὸς τὴν ἐμογάλακτον αὐτῆς, ἥτις ἐκοιμάτο εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, ἄνοιξε τὸν πατέρα μου. — Μὲ συγχωρεῖτε, πάτερ μου, προσέθηκεν ἡ Ἄννούσκα ἐνδύεται καὶ ἀμέσως σᾶς ἀνοίγει.

Ὁ στρατηγός περιέμεινε μεθ' ὑπομονῆς, διότι δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει συγκίνησιν τινὰ εἰς τὴν φωνὴν τῆς θυγατρὸς του καὶ ἠλπίζεν ὅτι ὁ Γρηγόριος εἶχεν ἀπατηθῆ.

Μετ' ὀλίγον δ' ἡ θύρα ἠνοίχθη καὶ ὁ στρατηγός εἰσεῖλθε ῥίπτων περὶ ἑαυτὸν βλέμμα ἐταστικόν· ἀλλ' οὐδεὶς εὑρίσκετο ἐν τῷ πρώτῳ δωματίῳ.

Ἡ Βάνιγκα ἦτο κεκλιμένη, ὠχρότερα ἴσως τοῦ συνήθους, ἀλλ' ὅμως ἀτάραχος καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων ἔχουσα τὸ μειδιάμα μεθ' οὗ ἐδέχετο πάντοτε τὸν πατέρα αὐτῆς.

— Εἰς τί, ἠρώτησεν ἡ κόρη διὰ γλυκυτάτης φωνῆς, εἰς τί ὀφείλω τὴν ἐπίσκεψίν σας αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς νυκτός;

— Ἦθελα νὰ σὲ ὀμιλήσω περὶ πράγματος σπουδαίου, ἀπήντησεν ὁ στρατηγός, καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ με συγχωρήσῃς διότι ἐτάραξα τὸν ὕπνον σου.

— Εἶμαι πάντοτε εὐτυχῆς ὅταν σᾶς βλέπω, ὅποια ὥρα καὶ ἂν ἦναι.

Ὁ στρατηγός εἶδε πάλιν περὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸ πᾶν ἔπεισεν αὐτὸν ὅτι οὐδεὶς ἐκρύπτετο ἐν τῷ πρώτῳ δωματίῳ· ἀλλ' ἔμενε τὸ δεύτερον.

— Σᾶς ἀκούω, εἶπεν ἡ Βάνιγκα μετὰ στιγμιαίαν σιωπήν.

— Ναι, ἀλλὰ δὲν εἶμεθα μόνον, ἀπήντησεν ὁ στρατηγός καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀκούσωσιν ἄλλοι ὅ, τι θὰ σὲ εἰπῶ.

— Ἡ Ἄννούσκα, τὸ γνωρίζετε, εἶναι ὡσὺν ἀδελφή μου, εἶπεν ἡ Βάνιγκα.

— Ἀδιάφορον, ἐπανελάθειν ὁ στρατηγός λαμβάνων κηρίον καὶ πορευόμενος πρὸς τὸν παρακείμενον θάλαμον, μικρότερον τοῦ τῆς θυγατρὸς του.

— Ἄννούσκα, εἶπε, πρόσεχε εἰς τὸν διάδρομον νὰ μὴ ἀκοῦσῃ κανεὶς.

Λέγων δὲ ταῦτα, ὁ στρατηγός ἔστρεψε περὶ ἑαυτὸν ἐταστικὸν βλέμμα, ἀλλ' οὐδεὶς, ἐκτὸς τῆς νέας ὑπνρέτιδος, ὑπῆρχεν ἐν τῷ θαλάμῳ.

Ἡ Ἄννούσκα ὑπήκουσε, καὶ ὁ στρατηγός, ἐξεληθὼν μετ' αὐτὴν, ἐκάθησε παρὰ τὴν κλίνην τῆς θυγατρὸς

του ἢ δὲ Ἀνούσκα, νευσάσης τῆς Βάνιγκα, κατέλιπεν αὐτοὺς μόνους.

Ὁ στρατηγὸς ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὴν θυγατέρα, ἥτις ἀντέτεινε τὴν ἑαυτῆς ἄνευ διαταγμοῦ.

— Κόρη μου, εἶπεν ὁ στρατηγὸς, ἔχω νὰ σὲ ἀμιλήσω περὶ πράγματος σπουδαίου.

— Τίνος, πάτερ μου; ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα.

— Μετ' ὀλίγον θὰ εἶσαι δέκα ἐκτὼ ἐτῶν αὕτη εἶναι ἡ ἡλικία εἰς τὴν ὁποίαν ὑπανδρεύονται συνήθως αἱ εὐγενεῖς Ῥωσίδες. — Ὁ στρατηγὸς εἰσώπησε πρὸς στιγμὴν ὅπως κρίνῃ ὁποῖον ἐντύπωσιν ἐνεποιούν οἱ λόγοι τοῦ ἐπὶ τῆς Βάνιγκας· ἀλλ' ἡ χεῖρ αὐτῆς ἔμεινεν ἀκίνητος μετὰ τῆς τοῦ πατρὸς. — Πρὸ ἐνός ἔτους ὑπεσχέθη τὴν χεῖρά σου, προσέθηκεν ὁ στρατηγός.

— Ἐμπορῶ νὰ μάθω εἰς ποῖον; ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα μετὰ ψυχρότητος.

— Εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Συμβούλου, ἀπήντησεν ὁ στρατηγός· τί φρονεῖς περὶ αὐτοῦ;

— Εἶναι ἐντιμὸς καὶ εὐγενὴς νέος, ὡς λέγουν, εἶπεν ἡ Βάνιγκα· ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχω ἰδιαιτέρην γνώμην περὶ αὐτοῦ, διότι πρὸ τριῶν ἐτῶν εὐρίσκειται εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Μόσχας.

— Ναί, εἶπεν ὁ στρατηγός· ἀλλ' ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐπανέρχεται.

Ἡ Βάνιγκα ἔμεινεν ἀτάραχος.

— Λοιπὸν, δὲν ἀπαντᾷ τίποτε; ἠρώτησεν ὁ στρατηγός.

— Ὀχι, πάτερ μου· ἔχω μόνον μίαν χάριν νὰ σὲ ζητήσω.

— Τὴν ποῖαν;

— Δὲν ἐπεθύμουν νὰ ὑπανδρευθῶ πρὶν γίνω εἰκοσιν ἐτῶν.

— Καὶ διὰ τί;

— Ἐκκαμὰ ἐν τάξιμον.

— Ἀλλ' ἂν αἱ περιστάσεις ἀπήτουν νὰ ἐπιτηχυνθῇ αὐτὸς ὁ γάμος;

— Ποῖαι περιστάσεις; ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα.

— Ὁ Θεόδωρος σὲ ἀγαπᾷ, εἶπεν ὁ στρατηγός ἀτενίζων αὐτήν.

— Τὸ ἤξεύρω, ἀπήντησεν ἡ κόρη ἀτάραχος, ὡς εἰ ἐπρόκειτο λόγος περὶ ἄλλης.

— Τὸ ἤξεύρεις! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός.

— Μάλιστα, μετὰ τὸ εἶπα.

— Καὶ πότε;

— Χθές.

— Καὶ ἀπήντησες· . .

— Ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ.

— Καὶ συγκατένευσε;

— Μάλιστα, πάτερ μου.

— Πότε ἀναχωρεῖ;

— Ἀναχωρήσει.

— Ἀλλὰ, εἶπεν ὁ στρατηγός, μετὰ ἀφῆκεν εἰς τὰς δέκα.

— Καὶ ἐμὲ, τὰ μεσάνυκτα, εἶπεν ἡ Βάνιγκα.

— Ἀ! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός καὶ τότε πρῶτον ἀνέπνευσεν ἀνέτως· εἶσαι ἄξιον κόρη, Βάνιγκα, καὶ σὲ παραχωρῶ ἔτι μετ' ἐξήτησες, δηλαδή δύο ἔτη ἀκόμη· ἀλλὰ γινώριζε ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξήτησεν αὐτὸν τὸν γάμον.

— Εἶμαι κόρη εὐπειθῆς καὶ δὲν θὰ δειχθῶ ἀπειθῆς ὑπήκοος.

— Καλὰ, Βάνιγκα, καλὰ, εἶπεν ὁ στρατηγός. Καὶ λοιπὸν, ὁ δυστυχὴς Θεόδωρος σὲ εἶπε τὸ πᾶν;

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη ἡ Βάνιγκα.

— Ἐμαθες ὅτι ὠμίλησεν εἰς ἐμὲ πρῶτον;

— Τὸ ἔμαθα.

— Καὶ ἀπὸ αὐτὸν λοιπὸν ἔμαθες ὅτι εἶχον ὑποσχεθῆ τὴν χεῖρά σου;

— Ἀπὸ αὐτόν.

— Καὶ συγκατετέθη νὰ ἀναχωρήσῃ; Εἶναι καλὸς καὶ εὐγενὴς νέος· ἡ προστασία μου δὲ θὰ τὸν λείψῃ. Ὡ! ἂν δὲν εἶχα δώσει τὸν λόγον μου, τὸν ἠγάπων τόσον, ὥστε, ἂν καὶ οὐ δὲν εἶχες ἀντιπάθειαν κατ' αὐτοῦ, εἰς τὴν τιμὴν μου, θὰ τὸν ἐδίδοχα τὴν χεῖρά σου.

— Καὶ δὲν ἔμπορεῖτε ν' ἀποσύρετε τὸν λόγον σας; ἠρώτησεν ἡ Βάνιγκα.

— Ἀδύνατον, εἶπεν ὁ στρατηγός.

— Λοιπὸν, ὅ,τι πρέπει νὰ γίνῃ ἂς γίνῃ, εἶπεν ἡ Βάνιγκα.

— Ἴδου πῶς πρέπει νὰ ὀμιλῇ ἡ κόρη μου, εἶπεν ὁ στρατηγός ἀσπαζόμενος αὐτήν. Καλὴν νύκτα Βάνιγκα. Δὲν σὲ ἐρωτῶ ἂν τὸν ἠγάπας. Ἐκάματε καὶ οἱ δύο τὸ χρέος σας· δὲν ἀπαιτῶ τίποτε περισσότερον.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα, ἠγέρθη καὶ ἐξῆλθεν. Ἡ Ἀνούσκα ἴστατο εἰς τὸν διάδρομον, ὃ δὲ στρατηγός, νεύσας αὐτῇ νὰ εἰσέλθῃ, ἀπεμακρύνθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου αὐτοῦ εἰς τὸν Γρηγόριον.

— Λοιπὸν, ἐξοχώτατε; ἠρώτησεν αὗτος.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ στρατηγός, εἶχες καὶ δίκαιον καὶ ἄδικον. Ὁ Θεόδωρος ἀγαπᾷ τὴν κόρην μου, ἀλλ' αὕτη δὲν τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ Θεόδωρος ὑπῆγεν εἰς τὸ δωματίον τῆς εἰς τὰς ἑνδεκά, ἀλλ' ἐξῆλθε τὰ μεσάνυκτα διὰ πάντα. Ἀδιάφορον ἔλα κύριον θὰ λάθῃς τὰ χίλια βούβλια καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ Γρηγόριος, ἐκπληκτος, ἀπεμακρύνθη.

Ω

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

Ἐκ τῶν μαλλίων ἀξιοπαρητηρήτων γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν εἶναι ἡ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν γένει ἐπελθούσα καὶ ὀλονὲν ἐπεκτεινομένη μεταμόρφωσις, ἡ μεγάλη δὴλον ὅτι ἔκτασις ἡ διδομένη εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, καὶ ἡ μόρφωσις τῆς νεωτάτης ἔτι τεχνικῆς ἢ εἰδικῆς ἐκπαίδευσέως.

Τὸ μέχρι καὶ τῆς σήμερον εἰς τὸ πλεῖστον τῆς Εὐρώπης ἀποκλειστικῶς ἐν χρῆσει σύστημα περιλαμβάνει εἰς τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν (enseignement secondaire) μόνας τὰς κλασικὰς λεγομένας σπουδὰς, ἐν αἷς τὸ εἰς τὰς ἐπιστήμας ἀφιερούμενον μέρος εἶναι ἐλάχιστον καὶ σχεδὸν μηδαμινόν. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, οἱ μαθηταὶ, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ πλεόν διάφορα ἐπαγγέλματα, τὰ αὐτὰ ἐσπουδαζόν, καὶ, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς ταύτης μαθήσεως, μετέβαινον, ὁ μὲν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν, ὁ δὲ εἰς τὴν τῶν ἐπιστημῶν ὅπως γίνωσιν, ὁ μὲν δικαστῆς, ὁ δὲ ἀστρονόμος ἢ μηχανικός· μόνη ἐξαιρέσις ἐγένετο εἰς τὸν στρατιωτικὸν κλάδον, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπῆρχον εἰδικὰ σχολαὶ μέσης ἐκπαίδευσέως.

Καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ ἀνώτερα παιδευτήρια, τὰ πανεπιστήμια, ὁ ὄργανισμὸς τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν εἶχε που, ὡς καὶ παρ' ἡμῶν ἔχει ἔτι, μεσαιωνικόν τι, ἐπεὶ περιλαμβάνοντα αἱ σπουδαὶ αὐταὶ εἰς τινα φιλοσοφικὴν λεγομένην σχολὴν, ὡς ὅτε ὁ Μέγας Ἀλβέρτος, ὁ Νικόλαος Φλαμὲλ καὶ ὁ Φιλαλήθης ἐζήτουν τὴν διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου μεταβολὴν τῶν μετάλλων, ἢ ὅτε ὁ Γαλιλαῖος, κατ' ἐδιώκετο διότι ἐτόλμησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν κίνησιν τῆς γῆς. Κατὰ πόσον τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα· πάντες ὅμως γινώσκουσιν ὅτι, μετὰ τριάκοντα σχεδὸν ἐτῶν ὑπαρξίν, τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον οὐδένα ἰδίως ἐπιστημονικὸν (scientifique) καρπὸν παράγει, οὐδὲ δύναται νὰ παραγάγῃ ἐν ὄσῳ αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ σπουδαὶ δὲν χωρισθῶσιν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν ἰδίως γραμματικῶν (φιλολογίας, φιλοσοφίας, ἱστορίας κτλ), καὶ πρὸ πάντων ἐν ὄσῳ δὲν ὑπάρχη εἰδικὴ προπαρασκευὴ δι' αὐτάς. Περὶ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης θέλομεν ὀμιλήσει ἐν ἐκτάσει κατωτέρω.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μέθοδος τὴν ὁποῖαν ἐσκιαγραφῆσαμεν, εἶναι λείψανον τοῦ μεσαιωνοῦ διασωθὲν μέχρις ἡμῶν, καὶ ἤρκει τῷ ὄντι εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ φυσικαὶ κυρίως ἐπιστήμαι δὲν ὑπῆρχον οὕτως εἶπεν. Πᾶσα ὅμως ἐποχὴ ἔχει καὶ ἰδίως ἀνάγκας· ὁ καιρὸς ἐν ᾧ ζῶμεν εἶναι καιρὸς ἐφαρμογῆς τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων εἰς τὰ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου,

καιρὸς μεγάλων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ δὲν ὑπάρχει τόπος, ὅσον ἀμέτοχος καὶ ἀνέμεινε τῆς πρὸς τὰ πρόσω ταύτης κινήσεως, μὴ ἔχων τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀνθρώπων εἰδικῶς γινωσκόντων τὰς ἐφαρμογὰς τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάγκη αὕτη, ἡ τοσοῦτον γενικὴ, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπενέγκῃ καὶ μεταβολὴν οὐσιώδη εἰς τὰ τῆς ἐκπαίδευσέως· τοῦτο καὶ συνέβη, τὴν δὲ μεταμορφώσιν ταύτην τοῦ συστήματος τῆς ἐκπαίδευσέως ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα.

Ὁ πρῶτος ἀληθὴς ὄργανισμὸς τῆς ἀνωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐκπαίδευσέως ἐγένετο ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πολυτεχνικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον λάμπει ὡς ἥλιος ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Τὸ σχολεῖον τοῦτο πολλαχοῦ προσεπάθησεν νὰ μιμηθῶσι κατὰ τὸ μαλλὸν ἢ ἤττον, ἡ δὲ ἐντελεστέρη μίμησις εἶναι ἡ τελευταία, τὸ Πολυτεχνικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Ζουρίχης (1854), τοῦ ὁποῦο ὅμως ὁ ὄργανισμὸς κατὰ πολλὰ διαφέρει· διότι τὸ μὲν Πολυτεχνικὸν Σχολεῖον τῶν Παρισίων εἶναι ἰδίως διδασκατικὸν τῆς καθαρῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας τὰς εἰδικὰς ἐφαρμογὰς οἱ ἐκεῖθεν ἐξερχόμενοι μανθάνουσιν εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς Ὀδοποιίας (école des ponts et chaussées), ἢ εἰς τὸ τῶν Μεταλλείων (école des mines), ἐνῶ τὸ Ἰνστιτούτον τῆς Ζουρίχης, ὀλιγώτερον ἐμβαθύνον εἰς τὴν καθαρὰν ἐπιστήμην, διδάσκει ἐν ταύτῳ καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς (1).

Τοιαῦτα ἀνώτερα εἰδικὰ σχολεῖα ὑπάρχουσι σήμερον πλεῖστα εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, καὶ ἐν αὐτοῖς μορφοῦνται οἱ εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῶν τε κυβερνήσεων καὶ τῶν βιομηχανικῶν ἐταρειῶν καὶ καταστημάτων ἀναγκαζοῦντες μηχανικοί.

Ἐκτὸς δὲ τῆς κυρίως βιομηχανίας, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία κέκτηνται ἐπίσης εἰδικὰ σχολεῖα, ὑπὸ διαφόρων κυβερνήσεων, κυρίως δὲ ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἰδρυθέντα, οἷα τὸ ἀγρονομικὸν σχολεῖον τοῦ Grignon, καὶ τὰ ἐμπορικὰ σχολεῖα τῶν Παρισίων, τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῆς Βιέννης (2).

Εἰς πάντα, κυρίως ὅμως εἰς τὰ περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀνάγκη ὅπως προβῆναι τις συστηματικῶς καὶ μετὰ μεθόδου. Ἡ ἐκπαίδευσις, ὡς γνωστὸν, εἰς τρία μέρη διαιρεῖται· εἰς προπαρασκευαστικὴν, ἐν ἣ τὰ πρῶτα στοιχεῖα διδάσκονται, καὶ ἣν πρωτοβάθμιον ἢ δημοτικὴν (populaire) συνήθως καλοῦσιν,

(1) Ὡς εἰς τὴν γαλλικὴν école centrale des arts et manufactures.

(2) Τὸ τῆς Ἀμβέρσης ἰδίως ἐμπορικὸν σχολεῖον εἶναι ἀξιοθαύμαστον· τὸν ὄργανισμὸν δὲ αὐτοῦ συσταίνοντες εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μελέτην τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν ἐπιμελητηρίων, τὰ ὅποια ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως ἡμῶν παρ' ἡμῶν.

εις μέσην (ἑλληνικὰ σχολεῖα, γυμνάσια), ἐν ἧ ὁ μαθητὴς γενικῶς ἀπτεται τῶν διαφόρων γνώσεων, καὶ εἰς ἀνωτέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν τελειοποιεῖται καὶ σπουδάζει εἰδικῶς ἐπιστήμην ἢ τέχνην τινά. Ἡ τριμερὴς αὕτη διαίρεσις τῆς ἐκπαιδύσεως, ἢ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει, εὐρίσκειται καὶ εἰς τὴν εἰδικὴν ἢ τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν (*enseignement spécial ou professionnel*), περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος ἐνταῦθα θέλομεν λοιπὸν διαίρεσαι τὴν μελέτην ταύτην εἰς δύο μέρη, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ θέλομεν πραγματευθῆ ἰδίως περὶ δημοτικῆς τεχνικῆς ἐκπαιδύσεως, τῆς τὰ μάλιστα τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφερούσης πρὸς τὸ παρὸν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ μέσης καὶ ἀνωτέρας. Ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους θέλομεν ἐκταθῆ ὀλίγον, ἐπειδὴ « ἀρχὴ ἤμισυ παντός » πρὸ πάντων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

Α'

Ἐνῷ τὰ καταστήματα τῆς ἀνωτέρας τεχνικῆς ἐκπαιδύσεως, ὧν ἀνεφύρομεν ἤδη τινὰ, εἰσὶ προωρισμένα εἰς μόρφωσιν μηχανικῶν καὶ διευθυντῶν τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδύσεως ἔργον ἐστὶν ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ἐργάτου εἰς ἐξάσκησιν τῆς τέχνης ἢ τοῦ ἐπαγγέλματός του. Καὶ ἡ μὲν κοινὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἢ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ διδομένη, ἀποτείνεται πρὸς παιδίαν, καὶ διδάσκει ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἢ δὲ τεχνικῆς, περὶ τεχνῶν καὶ περὶ τινῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν πραγματευομένη, χρησιμεύει ἰδίως πρὸς ἄνδρας δυναμένους ἤδη νὰ ἐργάζωνται καὶ φοιτῶντας εἰς τὰ ἐργαστήσια.

Ἄμω ὡς ἐπιχειρήσει τις τὴν ἐξέτασιν τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδύσεως τῶν ἐργατῶν, ἀπαντᾷ δύο συστήματα· τὸ μὲν ζητεῖ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐργάτου ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, πρὶν εἶτι γίνῃ ἐργάτης, ζητεῖ δηλαδὴ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ *μαθητευομένου* (*κοπελιού, apprenti*) ἐν τινὶ ἐπὶ τούτῳ σχολεῖῳ, ἐν ᾧ νὰ διδάσκηται ἐν ταύτῳ τὴν τε πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς τέχνης, καὶ οὐχί, ὡς συνήθως γίνεται, ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐργαστησίῳ τοῦ ὁποίου ὁ ἰδιοκτήτης, πρακτικῶς μόνον καὶ οὐχὶ πάντοτε τελειῶς γινώσκων τὴν τέχνην, διδάσκει αὐτὴν ἐμπειρικῶς εἰς μαθητευομένους, ἄνευ μισθοῦ ἐπὶ ὀρισμένῳ χρόνῳ παρ' αὐτῷ ἐργαζομένους. Ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο δυσκόλως δύναται νὰ λάβῃ γενικὴν ἐφαρμογὴν ἐννοεῖ ἕκαστος· εἶναι ὁμοίως λίαν ὠφέλιμον καὶ, ὁσάκις εἶναι δυνατόν, πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις αὐτοῦ (1). Τὸ δευτέρον ἐπιχειρεῖ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἔχοντος ἤδη ἐπάγγελμα, τοῦ κυρίως δηλαδὴ ἐργάτου· περὶ τούτου θέλομεν ἰδίως ἐμιλήσει.

Εἰς τοὺς τόπους τοὺς μᾶλλον προκεχωρημένους

(1) Ὡς λ. χ. γίνεται ἐν μέρει παρ' ἡμῶν ἐν τῷ Ὀρφανατοφείῳ Χατζη-Κώστα.

εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ ἐργάτου ἐγένετο ἄλλοτε, εἰ καὶ λίαν ἀτελῶς, ἐγένετο ὁμοίως συστηματικῆ διὰ τοῦ ὄργανισμοῦ τῶν *τεχνικῶν σωματείων* (1) ἢ καταστροφῆ αὐτῶν, ἰδίως δὲ ἡ περὶ τὴν ἐργασίαν ἐπελθούσα βίβλική μεταρρύθμισις διὰ τῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐφαρμογῆς τῶν μηχανῶν καὶ τῆς χημείας, ἀφῆκε τοὺς τεχνίτας ἀπαρασκευαστούς καὶ ἀδαστέρους ἢ πρότερον. Πᾶν ὁμοίως κατὰ τὴν συνεισφοράν καὶ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ· πλείστοι ἐργοστασιάρχαι καὶ βιομηχανοὶ, παρατηρήσαντες τὴν ἐκ τῆς ἀπειρίας καὶ ἀμαθείας τῶν ἐργατῶν προσηλυτισμένην βλάβην, ἰδίως δὲ τὴν ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως ἀνατροφῆς ὁσημέραι αὐξάνουσαν μεταξὺ αὐτῶν κκοήθειαν, συνέστησαν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις αὐτοῖς παραδόσεις, ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο ἀρχαί τινες ἐπιστημονικῆς χρήσιμοι εἰς τὸν τεχνίτην, καὶ τινὰ μαθήματα ἠθικῆς, ἱστορίας καὶ κοινωνικῆς οἰκονομίας· οἱ δ' ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων προελθόντες καρποὶ ἀντήμειψαν τοὺς κόπους τῶν ἰδρυτῶν. Οἱ ἐργάται κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐνόησαν τὴν χρησιμότητα τῶν μαθημάτων καὶ δυσανεσχέτου, μετ' ὀλίγον ὁμοίως μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ σύρροη αὐτῶν εἰς τὰς παραδόσεις.

Ὀλίγον μετέπειτα ἡ ἐκπαίδευσις τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἔλαβε συνεργὸν ἰσχυρότατον, τὸν Σκωτὸν ἱατρὸν *Birbeck*. Τὸ ἔργον τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὑπῆρξε μέγα, μέγιστον, τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἀγαθὰ ἐπλήρωσαν τὴν Εὐρώπην σύμπασαν. Παρατηρήσας ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις παραδιδόμενα μαθήματα καὶ μὲν προῆγον καρποὺς ἀγαθοὺς, ἀλλ' ἀπετείνοντο μόνον εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένους, καὶ ὅτι οἱ τοιαύτας παραδόσεις παρ' ἑαυτοῖς συστήσαντες ἦσαν ὀλίγοι ὡς πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν ἐργοστασιάρχων, ἀπεράσισεν ὡς καταστήσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν εὐκόλον καὶ προσιτὴν εἰς ἕκαστον τεχνίτην· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον δι' ἐταιρίας συνέστησε, κατὰ τὸ 1823, τὴν *London mechanic's institution*, ἐν ἧ κατ' ἐσπέρην παρεδίδοντο μαθήματα χρήσιμα εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ εἰς τοὺς ἀρχιτεχνίτας καὶ μικροεμπόρους. Τὸ σχολεῖον τοῦτο τοσοῦτον ἐπέτυχεν, ὥστε σήμερον τὸ ἠνωμένον Βασιλεῖον ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς ἑξακοσίας *mechanic's institutions*, γνωστὰς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Birbeck schools* ἐκ τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ.

Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας εὖρε μιμητὰς καὶ ἀλλοχοῦ. Τὸ 1830 πολλοὶ ἀρχαῖοι μαθηταὶ τοῦ Πολυτεχνικοῦ Σχολεῖου, συνελθόντες ὑπὸ τὴν προε-

(1) Ἴδε περὶ σωματείων τεχνικῶν καὶ περὶ ἐργασίας ἐν γένει τὴν περὶ πτωχίας καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ συνεταιρισμοῦ μελέτην ἡμῶν (Πανδώρα τῆς 15 Ὀκτ., 1 Δεκ. 1864 καὶ 1 Ἰαν. 1865.)

δρεῖαν τοῦ *K. de Tracy*, ἐσχημάτισαν ἐταιρίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *association polytechnique*, σκοποῦσαν τὴν παράδοσιν τεχνικῶν ἰδίως μαθημάτων εἰς τοὺς ἐργάτας. Σήμερον, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ προέδρου αὐτῆς *K. Perdonnet*, ἡ ἐταιρία αὕτη καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς τὸ 1848 ἐξελθούσα *association philotechnique* ἔχουσιν, ἐντὸς τῶν Παρισίων μόνον, ἑκατὸν πενήκοντα καθηγητὰς διδάσκοντας εἰς τὰς διαφόρους συνοικίας τεχνικὰ μαθήματα.

Καὶ ἡ Γερμανία μετὰ τὸ 1848, εἰσελθούσα εἰς πρόδοον καὶ νέαν κοινωνικὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἐνταῦθα ἐξεθέσαμεν, ἐφήρμωσε καὶ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδύσεως τὴν ἀρχὴν τοῦ συνεταιρισμοῦ, τὴν τοσοῦτον γόνιμον ἐκεῖ κατασταθεῖσαν. Ἡ ἐν Στουτγάρτ ἐφέτος (1865) συνελθούσα, ὑπὸ τὴν προεδρεῖαν τοῦ *K. Schulze-Delitsch*, σύνοδος τῶν γερμανικῶν συνεταιρισμῶν τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐφάνερωσε τὴν ὑπαρξίν 186 *Bildungs-Vereine* (ἐταιριῶν φιλεκπαιδευτικῶν), ἐκτὸς τῶν πολυαριθμῶν *Handwerker-Vereine* (ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν), ἀφορώντων ἐπίσης τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἐκθέσαντες τὸ ἱστορικὸν τῆς δημοτικῆς ταύτης ἐκπαιδύσεως, ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν διδασκαλίαν.

Τὰ μαθήματα διδάσκονται πάντοτε κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας, διότι τότε μόνον εὐκολύνονται οἱ ἐργάται νὰ φοιτῶσιν ἢ δὲ εἰς ταῦτα εἰσοδος δὲ εἶναι ἐντελῶς ἐλευθέρη, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἐγγραφή, καὶ τοῦτο ἵνα γίνηται διάκρισις μεταξὺ τῶν τακτικῶς φοιτῶντων· εἰς τινὰ ἐκ τῶν σχολείων τούτων ὑπάρχει καὶ εἰδὸς τι ἐξετάσεων, ὅπως διεγείρηται ἡ ἀμιλλα τῶν μαθητῶν.

Βάσις τοῦ ὄργανισμοῦ εἶναι ἡ μὴ παραδοχὴ μαθητῶν νεωτέρων τῶν δεκαεξῆ ἢ δεκαοκτῶ ἐτῶν, καὶ τοῦτο διότι παρετηρήθη ὅτι οἱ τεχνίται ἀποφεύγουσι τὰ μαθήματα ἄμω ὡς ἴδωσιν ὅτι εἰς ταῦτα φοιτῶσι καὶ παιδίαν· ἔχουσι δὲ τὴν ἀποστροφήν ταύτην ὑποτινος αἰσθημάτων φιλοτιμίας κοινούμενοι.

Τὰ ἐν τοῖς ἐσπερινῶς αὐτοῖς σχολείοις (*écoles du soir*) διδασκόμενα μαθήματα εἰσὶ δύο εἰδῶν, ἰδίως τεχνικὰ καὶ γενικά. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνάγονται μαθηματικά τινες γνώσεις, ἤτοι ἀριθμητικὴ, γεωμετρία, καταμέτρησις, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀρχαὶ ἀλγέβρας καὶ τριγωνομετρίας, φυσικὴ καὶ χημεία ὑπὸ βιομηχανικὴν ἔποψιν καὶ κυρίως ὡς πρὸς τὰς πρακτικὰς αὐτῶν ἐφαρμογὰς, ἀρχαὶ μηχανικῆς ἰδίως πρακτικῆς, οἰκοδομικῆς (*cours de construction*) μετὰ τινῶν ἀρχῶν ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ πρὸ πάντων ἰχνογραφία· περὶ τῆς τελευταίας ταύτης θέλομεν ἐμιλήσει ἐκτενῶς εἰς τὰ ἐπόμενα. Τὰ γενικὰ λεγόμενα μαθήματα εἰσὶν ἡ ἱστορία καὶ γεωγραφία, ἡ πολιτικὴ καὶ βιομηχανικὴ οἰκονομία, ἀρχαὶ τεχνολογίας

(*technologie*), νομικαὶ τινες γνώσεις, ἠθικὴ καὶ ὑγιεινὴ.

Τὴν χρησιμότητα τῶν μαθημάτων τούτων, ἂν καὶ ἕκαστος ἐννοῇ αὐτὴν, θέλομεν καταδείξει ἐτι προφανέστερον.

Ὁ ξυλουργός, ὁ κτίστης, ὁ σιδηρουργός, πάντες ἐν γένει ἀπαιτεῖται νὰ γνωρίζωσιν ἀρχὰς τινὰς γεωμετρίας καὶ καταμετρήσεως· ἵνα δὲ γινώσκωσι καλῶς τὴν φύσιν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς πρώτης ὕλης τὴν ὁποίαν καταργάζονται (ξύλου, σιδήρου, λίθων, ἀσβέστου κτλ), ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία εἰσὶ σχεδὸν ἀπαραίτητοι τὴν σήμερον· τέλος ἡ μηχανικὴ διδάσκει εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν διαφόρων ὀργάνων ἢ ἀπλῶν μηχανῶν (μοχλοῦ, τροχαλίου, ἐργάτου κτλ.) εὐκολυνουσῶν τὰ μέγιστα τὴν ἐργασίαν καὶ πολλαπλασιάζουσῶν τὴν δύναμιν. Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν τῶν μαθημάτων αὐτῶν εἶναι φανερά, διότι ὁ τεχνίτης συνειθίζει νὰ συλλογίζηται καὶ νὰ μὴ πράττῃ τι μηχανικῶς, ἀλλὰ νὰ ζητῇ τὸν λόγον τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐργασιῶν, αἱ δὲ ἐξ αὐτῶν γνώσεις εὐκολύνουσι τὴν ἐργασίαν καὶ τελειοποιοῦσι τὰ προϊόντα αὐτῆς. Ἐκ τῶν γενικῶν μαθημάτων ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶναι ἀναγκαιοτάτη ὡς διδάσκουσα καὶ ἐξηγοῦσα διαφόρους κοινωνικοὺς νόμους, τὴν φύσιν τῆς ἐργασίας, τοῦ νομίσματος, τῶν μισθῶν, τῆς πίστεως, τὴν δύναμιν τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὴν διὰ ταύτης βελτίωσιν τῆς ὕλικῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν ἰδίως τάξεων, κτλ. Τὰ στοιχεῖα τῆς νομικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τέλος δύναται νὰ ἐπενέγκωσι σοβρὰς βελτιώσεις εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν εὐεξίαν τῶν τεχνιτῶν.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἰχνογραφίας πρὸ πάντων εἶναι ἀναπόφευκτος· αὐτὴ βιομηχανία οὐτε τέχνη δύναται σήμερον ἄνευ ταύτης νὰ ὑπάρξῃ. Τὰ ἐντελέστερα προϊόντα, ἄνευ ἰχνογραφικῆς ἐκπαιδύσεως τῶν κατασκευασάντων αὐτὰ, ὑποτιμῶνται εἰς τὴν ἀγορὰν, πάντοτε δὲ δίδεται προτίμησις εἰς τὸ κομψότερον, εἰ καὶ κατωτέρας ποιότητος. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ἡ Ἀγγλία.

Ἡ πρώτη ἐν Λονδίῳ (1854) παγκόσμιος ἐκθεσις κατέδειξεν ὅτι τὰ γαλλικὰ προϊόντα διαφόρων εἰδῶν (χρυσᾶ κοσμήματα, ἀργυρᾶ σκευῆ, διάφορα ἐξ ὀρειχάλκου καὶ πορσελάνης εἶδη, μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἐπιπλα κτλ.) ἐπωλοῦντο εἰς διπλασίαν καὶ τριπλασίαν τιμὴν τῶν ὁμοίων ἀγγλικῆς κατασκευῆς. Οἱ Ἄγγλοι, διὰ τοῦ διακρίνοντος αὐτοὺς πρακτικοῦ νοῦς, εὗρον τὸ αἴτιον· τοῦτο δὲν ἐνέκειτο εἰς τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας· ἐπειδὴ τὰ προϊόντα αὐτῶν ἦσαν ἐπίσης στερεὰ καὶ καλῶς κατασκευασμένα, ἀλλ' εἰς τὴν κομψότητα. Ἀμέσως λοιπὸν ἐξήτησαν νὰ θεραπεύσωσι τὸ κακὸν, καὶ συνέστησαν πρὸς τοῦτο τὸ ἐν *South - Kensington* κεντρικὸν σχο-

λεϊον της ζωγραφικής και Ιχνογραφίας, διάφορα δὲ ἄλλα σχολεῖα ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμενα περὶ τὰ ἑκατόν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἄξιον τῆς προσπαθείας, διότι μετὰ δώδεκα ἔτη παρατηρήθη ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ εἶδη ὑπῆρχεν ὑπερτίμησις 200 ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ ὅτι ἐπλησίαζον ἤδη εἰς τὰ γαλλικὰ προϊόντα· τὸ δὲ αἴτιον ἦτο . . . γραμμὴ ἐντελέστερον ἐσχεδιασμένη. Μετὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο νομίζομεν περιττόν νὰ ἐπιμείνωμεν περισσότερον εἰς τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην, τῆς διδασκαλίας τῆς ἰχνογραφίας.

Ἡ προκαταρκτικὴ ἢ δημοτικὴ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις, ὡς εἶδομεν, εἶναι τριῶν εἰδῶν ἢ τὸ ἐργοστάσιον εὐρίσκειται ἐν τῷ σχολεῖῳ, καὶ τότε σκοπὸν ἔχει τὴν ἐκπαίδευσιν παιδιῶν, ἢ τὸ σχολεῖον εἶναι ἐντὸς τοῦ ἐργοστασίου, ἢ τέλος τὸ σχολεῖον καὶ τὸ ἐργοστάσιον εἶναι ἐντελῶς χωριστά· εἰς τὰς δύο τελευταίας περιστάσεις ζητεῖται ἢ ἐκπαίδευσίς τῶν ἐργατῶν τῶν εὐρισκομένων εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν. Καὶ τὰ τρία συστήματα εἰσὶ καλὰ, καὶ νομίζομεν ὅτι βοηθοῦνται καὶ συμπληροῦνται ἀμοιβαίως. Βεβαίως εἶναι πολὺ καλὸν τὸ παιδίον, τὸ προσωρισμένον ἵνα γίνῃ τεχνίτης, νὰ λαμβάνῃ ἐκπαίδευσιν προπαρασκευάζουσαν αὐτὸ καὶ διδάσκουσαν, ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς, κατηχήσεως καὶ ἀριθμητικῆς, τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς τέχνης εἰς τὴν ὁποίαν προορίζεται. Ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἔτι μᾶλλον ὅπως ὁ ἡδὴ καταγινόμενος εἰς τι ἐπάγγελμα τεχνικὸν ἔχη τὰ μέσα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τελειοποιήσεως· νομίζομεν δὲ τοῦτο ἔτι ἀνγκαιότερον, πρῶτον μὲν ὡς μέσον ἠθικοποιήσεως τοῦ λαοῦ καὶ τελειοτέρας χρήσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἐργασίας, δεύτερον δὲ διότι ὁ λατῶν τὴν τοιαύτην παιδευσιν τεχνίτης, ἐνοῶν τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ, θέλει πέμπει τὸ τέκνον αὐτοῦ εἰς τὸ τεχνικὸν σχολεῖον, καὶ θέλει εἶσθαι ὁ καλλίτερος ἀπόστολος τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ.

Τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα δι' ὀλίγων περιεγράψαμεν ἐνταῦθα, ἐπέτυχον ὅπου καὶ ἂν ἐγένετο δοκιμὴ αὐτῶν· παρατηρήθη δὲ ὅτι ἐχρησίμευσαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πρὸς διάδοσιν τῆς στοιχειώδους παιδείας, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις.

Βλέπων τις καὶ τὰ ἐκ τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀγαθὰ, καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ἀνάγκην ταύτης, καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν πρὸς θεραπείαν μέσων (1), δὲν δύναται ἢ νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτῶν.

Γνωστὴ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ συνεταϊρισμοῦ· νομίζομεν λοιπὸν ὅτι εὐκολώτατα δι' ἐταιρίας ἠδύνατο

(1) Ἐνταῦθα προλαμβάνομεν ἀμέσως ὅσους ἠθελον εἰπεῖ ὅτι ὑπάρχει τὸ Σχολεῖον τῶν Τεχνῶν· τὸ σχολεῖον τοῦτο προσωριστὰ ὅπως χρησιμεύῃ ὡς κατάστημα μέσης τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως, περὶ τῆς ὁποίας θέλει γίνεαι κατωτέρω λόγος, καὶ οὐχὶ τῆς στοιχειώδους δημοτικῆς.

νὰ λυθῇ παρ' ἡμῶν τὸ ζήτημα τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ ἢ σύστασις μαθημάτων ἐσπερινῶν εἶναι λίαν εὐκόλος, οἱ δὲ τεχνῖται τῶν Ἀθηνῶν εἰσὶν ἀρκούντως ἀνεπτυγμένοι ὅπως ἐννοήσωσι τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν. Ἡ ἐπιτυχία γενήσεται φανερὰ ἅμα ὡς παρέλθῃ μία περίοδος σχολικῆ, διότι τότε θέλουσι φανῆ καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς διδασκαλίας ἀποτελέσματα.

Παρὰ τὰ διάφορα ταῦτα σχολεῖα ὑπάρχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ βιβλιοθηκαὶ πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ, περιέχουσαι συγγράμματα ἠθικὰ, ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ στοιχειώδη, ἅπερ δανείζουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν τεχνικῶν σχολείων· ὥστε διὰ τῆς ἀναγνώσεως συμπληροῦται τὸ τῆς διδασκαλίας ἔργον, καθίστανται δὲ τὰ ἐν τοῖς μαθήμασι παραδιδόμενα ἔτι δημοτικώτερα. Τὰ τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων βιβλία δανείζονται ἐπὶ μικρῆ καὶ ἀσημάντω χρηματικῇ ἐγγυήσει, ἥτις ὅμως ἀρκεῖ ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν, καὶ ὁ χρόνος δὲ τῆς ἀποδόσεως ὀρίζεται, πᾶσα δὲ ἡμέρα ὑπερβάσεως ἐπιφέρει μικρόν τι πρόστιμον (πέντε ἢ δέκα λεπτῶν). Τοιαῦτα βιβλιοθηκαὶ ὑπάρχουσι πλεῖστα ἐν Ἀγγλίᾳ· καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἤρχισαν πολλαπλασιαζόμενοι κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, χάρις εἰς τὴν ἐνέργειαν πεφωτισμένων πολιτῶν.

Τοιοῦτον ἐν γένει τὸ σύστημα τῆς στοιχειώδους τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν ὅσον τάχιον καὶ ἐν Ἑλλάδι· εἰσάγομένην Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς περὶ τῆς μελέτης θέλομεν ἐξετάσει τὸν ὄργανισμὸν τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐιδικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς προσωρισμένης εἰς μόρφωσιν ἐιδικῶν ἀνδρῶν διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. (Ἔπεται συνέχεια.)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Α. ΣΟΥΤΖΟΣ.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Παρατηροῦντες τὴν κυβερνητικὴν ἐνέργειαν ἥτις ἀνεπτύχθη ἀπὸ τινῶν ἐτῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἐνεστῶτος Σουλτάνου, ἐν Τουρκίᾳ, περὶ τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς οικονομικὰς βελτιώσεις, τὰ δημοσῖα ἔργα, τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν, τὴν κατάργησιν προνομίων καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ συγκρίνοντες πρὸς τὴν περὶ πάντα ταῦτα ἀναληθῆσαν ἄλλων ἐθνῶν καχυωμένων ἐπὶ ἐλευθερίᾳ καὶ πολιτισμῷ, ἀνγκαζόμεθα πολλάκις νὰ ἀναφωνήσωμεν τὸ τοῦ Πλάτωνος· «Τυραννομένη μοι δοτε τὴν πόλιν· τύραννος δ' ἔστω νέος καὶ μνήμων καὶ εὐμαθής· καὶ ἀνδρείος καὶ μεγαλοπρεπής· φύσει . . . εἰ μὲλλοι πόλις ὡς δυνατόν ἐστὶ τάχιστα καὶ ἄριστα

σῆσειν πολιτείαν, ἢν λαβοῦσα εὐδαιμονέστατα διαξεί.» Ἐντὺς ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἄνευ κλόνων καὶ ταραχῶν κατήργησε τὴν δήμευσιν, τὰ στρατιωτικὰ προνόμια, τὸν ἀκριτον θάνατον, τὰ χρηματικὰ γραμματία· παρεδέχθη τὴν στρατιωτικὴν τάξιν τῆς Δύσεως, τὴν νομισματικὴν ἀκρίθειαν αὐτῆς, τὸ διοικητικὸν σύστημα καὶ τὸν ἐμπορικὸν νόμον τῆς Γαλλίας, τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων· διευκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν διὰ σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων καὶ τηλεγράφων· ἐκάνονισε τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς χρέος· ἐξασφάλισα συγχρόνως τοὺς δανειστάς· καθιέρωσε τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν, καὶ τὴν ὥραν ταύτην κα-

εἰς κτήματα ἐθνικά, θέλουσιν, εἰμὴ διπλασιάσει, βεβαίως ὅμως κατὰ πολλὰ αὐξήσει τὴν δημοσίαν πρόσδοον. Εὐκόλως δὲ ἐννοοῦμεν ὁποῖα ὠφέλεια θέλει προσγίνοι ἐκ τούτου εἰς τὸ κοινόν, ἂν αἱ νέαι αὐταὶ πρόσδοοι δαπανῶνται εἰς ἔργα παραγωγὰ, ὅποια σκοπεῖ τὸν Οἰκονομικὸν Συμβούλιον.

Ἔργα δὲ τοῦ Συμβουλίου τούτου εἰσὶ τὰ ἐξῆς·
 α'. Ἡ ταχεῖα καὶ ἀπηλλαγμένη καταχρήσεων εἰσπραξίς τῶν φόρων.

β'. Ἡ αὐξήσις τῶν προσόδων καὶ ἡ παραγωγή νέων ὡς ἐκ τῆς προαγωγῆς τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐμπο-

Ἐνθῦμα Βουλγάρων.

ταγίνεται εἰς τὴν βύθμισιν δύο ζωτικωτάτων ζητημάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν θέλει ἐπιτύχει βεβαίως ἐὰν, ὡς δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἐξαικολουθήσῃ τὴν αὐτὴν πορείαν, ἥτις σκοπὸν ἔχει τῆς τε κοινῆς εὐημερίας τὴν προαγωγὴν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ τῶν κυβερνητικῶν τρόπων καὶ πόρων τὴν δικαίαν καὶ κατὰ νόμον ἐνέργειαν καὶ ἀποκατάστασιν· τὰ ζητήματα δὲ ταῦτα εἰσὶ·
 α'. ἡ ἐκλατῆσις τῶν βακουφιῶν, καὶ
 β'. ἡ πραγματοποιήσις τῶν κοινωφελεστάτων σκοπῶν δι' οὗς συνεστήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνὸς τὸ Οἰκονομολογικὸν Συμβούλιον.
 Τὰ βακούφια ἀφιερωμένα, ὡς γνωστὸν, εἰς τὰ ἱερὰ καταστήματα τῶν ὀθωμανῶν, μετατρέπομεθα

καὶ τῆς γεωργίας, διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, καὶ διὰ τῆς ἀναζητήσεως καὶ προσελκύσεως ἐταιριῶν.
 γ'. Ἡ σκόπιμος διεύθυνσις τῶν μεταλλείων καὶ δασῶν καὶ τῶν λοιπῶν κτημάτων τοῦ Κράτους.
 δ'. Ἡ φροντίς ὅπως αἱ δημόσια δαπάναι γίνωνται κατὰ τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου.
 ε'. Ἡ διευθέτησις τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ, καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῆς ἀκριβοῦς ἐνεργείας τῶν ὀργανισμῶν, κ.λ.
 Ἄξια πολλοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦτο ἀξία μελέτης εἶναι ἡ ἐκθεσις τοῦ Βεζύρου Φουάτ-πασα, δι' ἧς συνοδεύεται τὸ διάταγμα τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου. Πρέπει, λέγει, νὰ συντρέξωμεν εἰς τὴν ἀνά-

πτυξιν του πλούτου και την ευημερίαν του τόπου, καλλιεργούντες τὰ δάση, τὰ μεταλλεία και τὰ άλλα δημόσια κτήματα, και προκαλούντες τον διαγωνισμόν των ξένων και εγγχωρίων προς κατασκευήν ὁδών, επέκτασιν της γεωργίας, της εμπορίας και των τοιούτων.

Αλλά την ιδιαίτεραν της ὀθωμανικής εξουσίας πρόνοιαν περί των συμφερόντων των διοικουμένων, εἶδομεν μετά θαυμασμοῦ κατὰ τὰς δύο δεινότητας δοκιμασίας εἰς ἃς ὑπέπεσαν ἐπ' ἐσχάτων οἱ κάτοικοι της Τουρκίας και μάλιστα οἱ της βασιλευούσης· ἐνοουόμεν δὲ την χολέραν και την πυρκαϊάν. Και Σουλτάνος, και κυβέρνησις, και ὑπουργοί, και μεγιστάνες, και πάντες ἐν γενεῖ συνετέλεσαν και συντελοῦσιν ἀδιακόπως μετά μεγίστης προθυμίας και μεγαλοδωρίας εἰς ἀνακούφισιν των παθόντων. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν ὅτι τοιαύτην περί τὸ ἀγαθοποιεῖν ἀμιλλαν σπανίως βλέπομεν και ἀκούομεν.

Μὴ ἄρα πρόκειται ἡ Τουρκία πρότυπον βασιλείου κατὰ την Ἀνατολήν;

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 15, 1865.

Ἐν τῷ φυλλαδίῳ της 1 Νοεμβρίου εἶπομεν ὅτι τὸ μόλις συγκροτηθὲν ὑπὸ τον Κ. Δελιγεώργην ὑπουργεῖον ἔπεσε, και ὅτι ἐγένετο ὀχλαγωγία κατὰ του Κ. Σπόνεκ.

Κατὰ την ἔγγραφον παραίτησιν του πεσόντος ὑπουργεῖου, της πτώσεως αὐτοῦ ἐγένετο παραίτιος ὁ Κ. Σπόνεκ, ὡς καθήσας, κατὰ τὸ δοθὲν βασιλικὸν δεῖπνον προς τοὺς νέους ὑπουργοὺς, ἀπέκταντι του βασιλέως, ἤτοι εἰς ἔδραν τιμῆς, ἔπερ ἀπαδείκνυνε ὅτι ἐξηκολούθει ἔχων ἐπίσημον θέσιν παρὰ τη Α. Μ.

Μετά την παραίτησιν ταύτην, ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τον Κ. Α. Βούλγαρην· εἰπὼν δὲ ὅτι ὁ Κ. Σπόνεκ ἀναχωρεῖ προσεχῶς, ἀνέθετο αὐτῷ την σύνθεσιν νέου ὑπουργεῖου· ὁ δὲ Κ. Βούλγαρης συνεκρέτησεν αὐτὸ την 2 του μηνὸς ὡς ἑξῆς·

1. Α. Βούλγαρης πρέεδρος, ἐπὶ των ἑσωτερικῶν.
2. Δ. Δρόσος, ἐπὶ των οἰκονομικῶν.
3. Στρατηγὸς Καλλέργης ἐπὶ των στρατιωτικῶν.
4. Χ. Χριστόπουλος, βουλευτὴς, ἐπὶ των ἐξωτερικῶν.
5. Σπ. Ἀντωνόπουλος, βουλ. ἐπὶ των ναυτικῶν.
6. Α. Κουντουριώτης, βουλευτὴς, ἐπὶ των ἐκκλησιαστικῶν.
7. Ν. Παπαμιχαλόπουλος, βουλευτὴς, ἐπὶ της δικαιοσύνης.

Αλλά δὲν παρήλθον τρεῖς ἡμέραι και τὸ νέον ὑπουργεῖον, εἰπὼν ὅτι δὲν ἀπολαίει της βασιλευσῶν, διότι, ζητήσαν την λή-

ξιν της Βουλῆς, δὲν εἰσηκούσθη, παρητήθη. Και ἰδοὺ πάλιν πλοῖα και δίκτυα! Ὁ βασιλεὺς ἐπανήλθε τότε προς τον Κ. Κουμουνδούρον, ἔστις συνεκρέτησε τὸ ἑξῆς ὑπουργεῖον·

1. Α. Κουμουνδούρος, πρέεδρος, ἐπὶ των ἑσωτερικῶν και των ἐξωτερικῶν.
2. Σ. Σωτηρόπουλος, ἐπὶ των οἰκονομικῶν.
3. Στρατηγὸς Λαζαρέτος, ἐπὶ των στρατιωτικῶν και ναυτικῶν.
4. Κ. Λομβάρδος, ἐπὶ των ἐκκλησιαστικῶν.
5. Περ. Πετράκης, ἐπὶ της δικαιοσύνης.

Τρεῖς ἡμέρας μετά ταῦτα, ἤτοι την 9, τὸ νέον ὑπουργεῖον, παρυσιασθὲν εἰς την Βουλὴν, ἠρώτησεν ἂν ἀπολαύη και αὐτῆς την ἐμπιστοσύνην· ἐπειδὴ δὲ 81 βουλευταὶ προς 68 ἀπεφάνθησαν κατ' αὐτοῦ, τὸ ὑπουργεῖον παρητήθη. Προσκληθεὶς ἐκ νέου ὁ Κ. Βούλγαρης, ἀπεποιήθη, προφασισθεὶς γῆρας και δυσπιστίαν παρὰ του βασιλέως. Μετὰ τον Κ. Βούλγαρην, ἀνετέθη εἰς τον Κ. Διομ. Κυριακοῦ ἡ σύνταξις ὑπουργεῖου· ἀποτυχόντος δὲ και τούτου ἐστράφη ὁ βασιλεὺς προς τον Κ. Δελιγεώργην, ὅστις συνέταξεν αὐτὸ ὡς ἑξῆς·

1. Δελιγεώργης ἐπὶ της δικαιοσύνης και των ἐξωτερικῶν, πρέεδρος.
2. Χρηστιδης ἐπὶ των οἰκονομικῶν.
3. Ζαχμης ἐπὶ των ἑσωτερικῶν.
4. Α. Μαυρομιχάλης ἐπὶ των ναυτικῶν.
5. Δ. Γρίβας, ἐπὶ των στρατιωτικῶν, και 6. Σπ. Ἀντωνόπουλος ἐπὶ της παιδείας.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Προς τῷ συνήθει παραρτήματι, δημοσιεύομεν και δεύτερον, περί των ἐν Κορσικῇ Ἑλλήνων, ἤτοι πραγματείαν περιεργωτάτην την ὅποιαν ἐφιλοπόνησεν ὁ ἡμέτερος Κ. Γρ. Γ. Παπαδόπουλος. Ταῦτην εἶχομεν ἐκτυπώσει κατὰ τὰς ἀρχὰς του ἔτους, ὅπως δημοσιευθῆ ἀπὸ του πρώτου φυλλαδίου· ἀλλὰ διὰ την πληθύν της ὕλης ἀναγκάσθημεν νὰ παραλείψωμεν τότε. Εἶναι δὲ σύντομος, διότι σύγκειται ἐκ μόνον ἑξ φύλλων.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ 375 φυλλαδίῳ αἰνίγματος και τοῦ γρίφου.

Οὐ,

Οἱ Ἕλληνες εἶναι φιλόνοικοι,

ΑΙΝΙΓΜΑ

*Ἐπιστήμη μία εἶμαι,
πλὴν ἀρχαία
και ὠραία,
και ἐδῶ ἀκόμη κείμεαι.
Ἄρ με ἀποκεφαλίσῃς
τότε δὰ θὰ ἐνροήσῃς
πῶς ἐλάττωμά σου εἶμαι.*

F. A. A.

ΓΡΙΦΟΣ.

